

Poštnina plačana v gotovini.

Posamezna številka stane 4 din.

Mentor

LETNIK 27 * 1939-1940

ŠTEV. 9-10

Vsebina 9.-10. številke:

Prof. France Jesenovec, V zlato prostost / Prof. dr. Maks Robič, O analizi besednih umetnin / Prof. France Vodnik, Najvažnejše slovenske kulturne ustanove / Miha Klinar, Večerno sonce, kakor življenje / Jože Glonar, V Carigradu in še naprej / France Kunstelj, Spominčice / Viktor Zorman, Ožbej / Miha Klinar, V svetlih piramidah luč drhti... / A. B. Pastuškin, Voščilo / Prof. Leopold Stanek, Pismo nečaku / Prof. Fr. Bajd, Jurčkova fotografska šola / Miha Klinar, V onem večeru / Prof. Stefan Plut, Zgodovina v znamkah / Nove knjige / Pomenki / Naši zapiski / Filatelija.

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 7. — Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. — Rokopisi se ne vračajo. — Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. — Na upravo se naslavlja vsa naročila in reklamacije.

Mentor izhaja v Ljubljani med šolskim letom v začetku meseca. — Izdaja ga Prosветna zveza v Ljubljani (odgov. Vinko Zor, Ljubljana, Sv. Petra cesta 80.) Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič. — Tiska Zadrúžna tiskarna v Ljubljani (M. Blejec).

Celoletna naročnina za dijake din 30, za druge in zavode din 40. Posam. številka din 4.—. Plačuje se naprej. — Stev. ček. računa pri Poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. — Naročnina za Italijo: Lit 10.— za dijake, Lit 15.— za druge; za Nemčijo: RM 5.— za dijake, RM 6.— za druge. — Plačuje se po italijanskih, oziroma nemških čekovnih položnicah »Katoliških misijonov« v Grobljah pri Domžalah. — Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. — Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. — Plačati pa morajo vso naročnino za vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

Jugoslovanska knjižarna v Ljubljani

Važni učni pripomočki

Breznik-Ramovš, Slovenski pravopis, mala izdaja, 234 str., din 26.—, vez. din 40.—
Bradač dr. Fr., Slovar tujk, 173 str., din 40.—, vez. din 50.—
Bradač dr. Fr., Latinsko-slovenski slovar, II. izdaja, 594 str., vez. din 85.—
Bradač dr. Fr., Pregelj dr. I., Slovensko-nemški slovar, 625 str., vez. din 80.—
Tomšič dr. Fr., Nemško-slovenski slovar, 760 str., vez. din 100.—
Piskernik dr. A., Nemško-slovenski in slovensko nemški žepni slovarček, 232 str., din 20.—, vez. din 30.—
Lovrenčič Joža, Šolar iz Trente. Ep iz XVI. stoletja, 248 str., din 28.—
Pregelj dr. I., Osnovne črte iz književne teorije, 112 str., din 24.—
Pregelj dr. I.-Tomšič dr. Fr., Slovstvena zgodovina Slovencev, Hrvatov in Srbov, 163 str., din 82.—
Leben dr. St., Italijanska vadnica I/II. del, 158 str., vez. din 30.—
Kotnik dr. J., Slovensko-francoski slovar, 458 str., vez. din 80.—
Pretnar dr. J., Francosko-slovenski slovar, II. izdaja, 607 str., vez. din 85.—

Ljudska knjižnica PZ

v Ljubljani, Miklošičeva c. 7a-1a

Posluje vsak delavnik od 9. — 12. dopoldne ter od 2. — 7. ure popoldne. Ima nad 15.000 knjig in sicer vse slovenske ter mnogo nemških, hrvatskih in francoskih knjig. Izposojuje knjige tudi na deželo. Dijaki se morajo izkazati z dijaško izkaznico.

V trgovini

ANTON SFILIGOJ

KNJIGARNA, ŠOLSKÉ IN PISARNIŠKE POTREBŠČINE IN DEVOCIONALJE

Ljubljana, Frančiškanska ul.
nasproti kavarni Union

dobite vse šolske potrebščine po konkurenčnih cenah.

* MENTOR *

PROF. FRANCE JESENOVEC:

V zlato prostost

Dragi prijatelji! Gotovo ga ni med vami takega, ki ne bi z vsem veseljem in vso nestrpnostjo pričakoval Vidovega dne, da ga popelje iz zatohlih šolskih sob, iz zaprašenih mestnih okrajev, iz zasmrajnega in vročega mesta v prelepo, čisto, zeleno in hladno ter osvežujočo naravo na deželi, na kmete, kjer se študent v resnici tako do dna odpočije. O, vsem iz srca privoščim ta oddih, ta mir in to veselje, to zlato prostost, ki vas kliče, kot poje pesem:

»Ven, le ven v naravo krasno,
tam se duh, telo krepil!«

Pa kljub tej moji nesebični in iskreni želji mi sili v misel neki dvom, neka bojazen, neko skromno vprašanje: ali naš študent ve, kaj je prava prostost, ali v resnici pozna pravo in zmerno zabavo, čisto in neskaljeno veselje? Ali zna današnja študirajoča mladina prav izrabiti ves prosti čas velikih počitnic? Morda je pa v tem ali onem izmed vas le preveč že zmagal napačen nazor o svobodi in prostosti.

Svoboda! Silno lepa je ta beseda, pa prav nič manj zapeljiv ni ta pojem. Ne verjamete? Poglejte samo malo z odprtimi očmi okrog sebe, pa se utegnete sami kaj kmalu prepričati, če bi mi že na samo besedo ne hoteli verjeti, da se beseda svoboda danes le prevečkrat izrablja, da se njen pomen izkrivlja.

Svobodo že od početka novega veka, že od dobe humanizma in renesanse dalje razglasha liberalizem vseh vrst, zlasti pa gospodarski in nič manj idejni liberalizem. Humanizem je namreč iz temelja spremenil človekovo filozofsko gledanje na svet, saj je prejšnji teocentrični sestav zamenjal z antropocentričnim. To se pravi: krščanski srednji vek je imel v središču vsega svojega zasebnega in javnega življenja Boga samega, njemu se je pokoraval, njemu služil, po njem uravnaval vse svoje dejanje in nehanje ne samo v verskem, marveč tudi v socialnem, gospodarskem, političnem in kulturnem življenju. Liberalni humanist pa je odvrnil pogled od krščanskega božjega srednjega veka in se z vsem občudovanjem zazrl v prejšnjo pogansko dobo, ko je v nji bil središče vsega bitja in bitja človek sam. In podobno

tudi moderni človek novega veka gleda na vse življenje in meri vse svoje delo po človeku samem, zlasti pa obožuje človekov razum. Tako je humanizmu in iz njega izvirajočemu liberalizmu in racionalizmu človek najvišje bitje, zato je tudi človek sam postal tisti, ki daje postave sebi in bližnjemu. Od tod geslo popolne osebne svobode. Če je človek samo sebi odgovoren za svoja dejanja, če ne priznava nikjer nikogar, ki bi bil višji od njega, potem pač more vladati v svetu popolna svoboda in ni nobenih zapovedi, ki bi se jim moral pokoriti posameznik, ki bi vezale tudi človeško družbo kot tako. Morda spoštuje moderni človek samo tiste postave, ki si jih sam postavi in jih osebno smatra za koristne. Tako uči utilitarizem, ki je tudi izšel iz humanizma. Od tod tisti pretirani individualizem, personalizem in celo egoizem, od tod v človekovem gospodarstvu in človeški družbi geslo svobodne konkurence, od tod zloglasni kapitalizem, ki je privedel vse človeško gospodarstvo, ves naš socialni sestav v današnji nered, ki iz njega moderni človek sploh ne vidi nobenega pravega izhoda.

Iz liberalizma se je v zadnjem času razvil še komunizem, sicer v gospodarskih stvareh popolno nasprotje gospodarskemu liberalizmu in kapitalizmu, v osnovnih življenjskih vprašanjih pa dete istih zmot o človekovi svobodi, kajti tudi komunizem ne pozna in noče poznati Boga, zato tudi oznanja popolno svobodo v odnosih človeka do samega sebe in do sočloveka, oznanja popolno svobodno ljubezen med spoloma, oznanja tudi svobodne poti do cilja (tudi revolucijo!).

Če so na slovenskega študenta že tako močno vplivali ti napačni sistemi, da tudi on krivo razume svobodo, potem je gotovo, da je na napačni poti. Glejte, dragi prijatelji, pravo svobodo je oznanjal sam Kristus in jo hrani katoliška Cerkev v svojem nepokvarjenem nauku, ki ga je od Kristusa prejela, v Kristusovih evangelijih. In Cerkev vodi pravo prostost človekovo samo v svetosti, v čistosti, v plemenitosti, v posvečujoči milosti božji.

Vem, po tem nauku razumete tudi vi, dragi študentje, svojo svobodo v počitnicah. Res je, tudi disciplinska pravila omejujejo študentsko svobodo v počitnicah. Toda — kdo vas utegne nadzirati? Zakaj bi bila za razumevanje prave svobode pri plemenitem študentu potrebna šele stroga disciplinska pravila? Saj je jasno, da kontrole, ali kdo izpolnjuje ta šolska pravila ali ne, ni mogoče izvesti. Saj boste po večini daleč proč od vsake šolske oblasti. Pa je to tudi vseeno, ali je študent, ki je prav razumel svobodo otrok božjih, pod šolskim nadzorstvom ali ni. Saj bo kot plemenit in značajan človek že sam iz sebe dovolj močan, da bo zmerom o pravem času vedel reči — non licet, ni mi dovoljeno, — čeprav me ne vidi nobeno oko postave.

Prava prostost mladega in zdravega človeka je — čeprav se čudno sliši — v delu! Že slišim ugovor: prost sem, pa naj zopet delam? Pa vendar ponavljam: svojo prostost uporabi dober študent pametno in smotrno! Užival bo prostost na sprehodih in izletih, ob zabavnem čtivu, pa tudi v delu. Zlasti v delu za narod! Tako mimogrede,

tako igraje boš vse to opravil, pa kljub temu ti ne bo nikoli treba reči: dan sem izgubil. Res, tudi v počitnicah ne sme naš študent izgubiti nobenega dneva, tudi počitniško prostost mora uporabiti Bogu v čast, sebi in bližnjemu pa v korist. Koliko je stvari, dragi študentje, ki ste si jih že sami pripravili za počitnice, kaj ne? Sedaj je treba samo še dobre volje, pa boste vse to izpolnili. Staršem boste doma pomagali pri kmečkem delu in v oddih vam bo to. V prosvetnih društvih boste poučevali naše preprosto ljudstvo, saj zato študirate, da vrnete ljudstvu tisto, kar vam je ono posodilo. Z nasveti boste pomagali tu in tam, s posebnim veseljem pa boste poslušali jezik našega preprostega človeka, našo prelepo narodno pesem in naše narodne pregovore in reke. Zapisovali boste vse to in zbirali. Ali vam ne bo to v oddih od težkega šolskega dela?

Res, le tako izrabljena svoboda bo našemu študentu koristila in jeseni se bo ves spočit in z novimi močmi vrnil na delo. In tega želim vsem in vsakemu!

PROF. DR. MAKS ROBIČ:

O analizi besednih umetnin

VI. Pesnikova osebnost

15. a) Videli smo, kako se analiza od temelja besedne umetnine preko nje notranje oblike, načrta, oblikovanja človeka in spajanja po snovni, osebni in oblikovni črti vedno bolj bliža osebnosti pesnika kot tvorca te umetnine. Pesnikova osebnost je predmet analize na njeni šesti stopnji. Lahko jo razstavimo na stil in svetovni nazor, kakor se izražata v pesnitvi, in na probleme, ki jih pesnik v nji obravnava.

Stil (grški *stylos* = pisalni kamenček) leži na črti, vodeči od oblike k ideji pesnitve. Ker je stil od vseh razstavin besedne umetnine najlaže opazljiv in analizi najbolj dostopen, so že antični Grki razvili stilistiko kot nauk o jezikovnih stilskih sredstvih in tudi literarna veda je stil že davno začela preiskovati. Tako je izmed vseh razstavin pesnitve stil najbolj analiziran in zato je poglavje o pesniškem stilu tako obširno, da se moramo na tem mestu omejiti na najvažnejše od najvažnejšega. To storimo tem laže, ker so stare preiskave stila večinoma preveč vnanje, samo statistične in zato zastarele. Premalo so se ozirale na sovise stila s celotno umetnino kot enoto, ko so preiskovale stil preveč samega zase.

Medtem ko je pesnikova tehnika hotena in zavestna ter preračunana na učinek pesnitve, je za stil značilno, da je nehoteno oblikovanje jezika, stoječe pod nju ideje in izvirajoče iz pesnikovega značaja, razpoloženja, navdahnjenja in umetnostnega okusa, skratka: iz njegove osebnosti.

Ce postane uporaba stilskih sredstev hotena in zavestna, tedaj pesnitev nima pristnega stila, ampak nepristno maniro. Maniri zapade pesnik, če vedé posnema stil tujih ali (starejših) lastnih del in ne gleda na to, da bodo stilska sredstva, ki jih uporablja, v skladu z idejo njegovega dela.

Parodija (gl. str. 149.) nastane, če pesnik posnema stil, ki je za njegovo snov previsok, travestija (gl. str. 149.) pa, če vzvišeno snov oblikuje s sredstvi

nizkega stila. Ker pri nobeni izmed njiju ni zadostne skladnosti med obliko in vsebino, zato ne spadata med čiste in velike umetnine.

Pojem »stil« se je tako izpremenil, da se je od načina pisanja in besednih umetnin mogel prenesti na umetnine z drugačnimi izrazi, posebno na likovne. Smiselno se ta izraz uporablja povsod tam, kjer kaka umetna tvorba dosega toliko sklenjenost, enotnost v mnogoterosti in tako enak kov vseh svojih členov, da je v vsem tem podobna naravnemu organizmu in stvarjem nežive narave, na primer cvetici, živali ali gori. Te nimajo stila, pač jih pa lahko mi »stiliziramo«, to je umetno oblikujemo, in sicer ali nje same (na primer drevesa v »francoskem« parku) ali njihove podobe (na primer v ornamentu).

Ker je pesnik (in sploh vsak poedin človek) samo v svoji najgloblji globini sam zase in nekaj čisto enkratnega (enkratni je sploh vsak poedin živ organizem), sicer je pa tudi ud raznih občestev, pripadnik te ali one duhovne struje in otrok svoje dobe, zato stil njegovih pesnitev ni samo izraz njegove osebnosti, temveč tudi izraz občestev struj, h katerim pripada, dobe, v kateri je živel ali živi, in drugega.

Kjer in kadar ni nikakega edino vladajočega ali vsaj krepko prevladujočega svetovnega nazora, tudi ni nikakega enotnega ali vsaj prevladujočega stila. Tako je na primer bil in ponekod še je glede stila eklekticizem kot izraz svetovnonazorske anarhije. Tudi v okviru določenega stila ima pesnik (in v okviru določenega svetovnega nazora vsak poedinec) dovolj prostora za pesniško izražanje (in vsak poedinec za drugačno izživljanje) svoje individualne enkratnosti, če ta okvir ni preveč ozek in tog.

Pojem »stil« so pa še bolj izpremenili, saj govorijo o njem tudi v sociološkem in duhovnozgodovinskem smislu in ga spravljajo tudi v zvezo z značajem določenega naroda, ta značaj pa skušajo izvesti iz podnebja, lege in narave dežele, v kateri narod živi, iz načina njegovega življenja in iz njegove zgodovine.

Tako se je posrečilo odkriti neke skupnosti in enakoličnosti (ter s tem tudi meje) v antični poeziji, likovni umetnosti, glasbi, filozofiji, znanosti (glede zanimanja za določene predmete in uporabljanja določenih metod), politiki itd., torej v antični kulturi sploh, in to kljub vsem krajevnim in časovnim razlikam v nji. Razen o dorskem, jonskem in korintskem stilu v stavbarstvu se sme govoriti tudi o dorskem, jonskem, atiškem, aleksandrinskem in helenističnem človeku, podobno pa tudi o romanskem, gotskem, renesančnem, baročnem, rokokojskem, novoklasičnem, romantičnem itd. stilu, pa tudi človeku, in to kljub razlikam, ki so za poedine narode značilne poleg skupnosti in enakoličnosti v stilu iste pesniške, občeumetnostne, duhovne in občeživljenjske struje. Toda vse te silno zanimive preiskave so šele v začetkih, zato še niso prišle do dovolj trdnih, res znanstvenih izsledkov, temveč samo do poedinih, mnogokrat duhovitih in globokih, a še ne med seboj povezanih domislic. Literarna veda, ki bi to velikansko nalogo rešila, bi ne bila več nikaka specialna (poedinska) stroka, temveč bi bila univerzalna (obča) veda, ker bi vsrkala vase vse druge, a presegala bi moči poedinega še tako nadarjenega in marljivega človeka. Vendar pa ideal ostane ideal, četudi ga človek nikoli ne bo mogel popolnoma uresničiti. —

Glavne vrste stila so torej osebni, časovni in narodni stil. Smemo pa govoriti tudi o generacijskem, pokrajinskem itd. stilu.

Po svojem stilu se med seboj razlikujejo tudi pesnitve istega pesnika, a ne po glavnih vrstah pesništva in njihovih zvrsteh (te lahko imajo samo

razlike v tehniki), temveč zavoljo tega, ker je razlika med pesnikovo mladostjo, zrelostjo in starostjo ne samo po letih, temveč tudi v napredku njegove izobrazbe in v njegovem splošnem življenjskem izkustvu.

b) O postopku pri stilski analizi besednih umetnin se da kratko reči naslednje:

Najprej je treba vsa stilska sredstva, ki jih kateri pesnik v kateri svoji pesnitvi uporablja, zbrati ter lepo urediti. — Potem je treba tako zbrano in urejeno gradivo pretresti, to je določiti, ali je v njem vse pristno, izvirno in doživljeno ali pa morda kaj tudi samo počustvovano in posnemano. (Kdor hoče izvršiti to nalogo, mora poznati stil dobe, v kateri je pesnik živel.) — Dalje je treba določiti funkcijo (vršitev), ki jo imajo poedina uporabljena stilska sredstva v celotni pesnitvi kot »organizmu«, torej njihov pomen v njeni celotni učinkovitosti. — Končno je pa treba stil pesnitve spraviti v zvezo s tedanjim pesnikovim položajem, z njegovim svetovnim nazorom itd., sploh z njegovo osebnostjo.

Za stil poedine pesnitve (1) je torej značilno samo to, česar v drugih pesnikovih delih ni. Kar je izmed stilskih sredstev, uporabljenih v nji, lastno tudi drugim njegovim pesnitvam, nastalim v isti njegovi življenjski dobi, to je stil neke njegove življenjske dobe (2) (njegov mladostni, zrelostni ali starostni stil), kar je skupno vsem njegovim pesnitvam, je pa njegov osebni stil (5). Kar je najti tudi v pesnitvah drugih pesnikov njegove generacije, to so generacijska stilska sredstva (4). Kar pripada tudi pesnitvam drugih pesnikov iste pokrajine, je pokrajinski stil. (Ta pokrajinsko določena stilska sredstva pa pripadajo ali nekemu pokrajinskemu generacijskemu stilu ali pokrajinskemu stilu določene dobe ali so pa lastna vsem pisateljem iste pokrajine.) Če imajo besedne umetnine pokrajinsko sorodnih pesnikov določene življenjske dobe (5) ali generacije (6) ali razdobja (7) ali celega veka (8) nekatere take stilske skupnosti, ki so pesnikom iz drugih pokrajin tuje, potem so to variacije plemenskega stila po življenjski dobi (9), generaciji (10), razdobju (11) ali veku (12) pesnikov. Kar je v območju istega jezikovnega občestva značilno za poedine življenjske dobe pesnikov (13) ali za njih poedine generacije (14) ali za cele veke (16), to so odtenki narodnega stila. Če bi pa bilo nekaj stilskih sredstev značilnih za vse pesnike iste rase po njih življenjski dobi (17), generaciji (18), razdobju (19) ali veku (20), bi to bile oblike nekega rasnega stila.

Vse to se seveda ne da dognati iz analize stila ene same pesnitve enega samega pesnika. Ta je samo izhodišče za stilsko analizo in medsebojno primerjanje vedno večjih skupin, analiza takih velikih in največjih krogov pesnitev je pa za dogledni čas samo velikanski načrt in lepa »glasba bodočnosti«. Toda ko bi bil nekoč ta načrt izveden, bi bilo omogočeno res popolno umevanje pesniških del, pa tudi prav tako razkrivanje vsega nepristnega v poedinih spisih in še marsikaj drugega.

Končno se da stil besednih umetnin primerjati s stili umetnin drugih vrst, analiziranimi po navedenem načrtu.

V najširšem pomenu pa imajo svoj stil tudi poedini jeziki, narodi, jezikovni in kulturni krogi ter morda celo poedine človeške rase in poedine celine.

Trdni temelj vseh takih res znanstvenih stilskih analiz in primerjav ter zato prva naloga literarne vede glede analize stila pa je in ostane stilska analiza poedinih besednih umetnin.

c) Poti, po katerih skuša analiza stila priti do svojega cilja, so doslej naslednje:

Tradicionalna pot je tako rekoč »enotirna«. Pojmi in izrazi, do katerih je izza antičnih Grkov prišla, so bralcem »Mentorja« znane (gl. na pr. v 4. izdaji Breznikove Slovenske slovnice za srednje šole §§ 304.—309. — tropi in figure — in dodatek o metriki str. 252.—261.). S temi pojmi se stil kot enota in celota ter zakonit izraz pesnikovega doživljanja ne da zajeti in doumeti, ker se prav nič ne ozirajo na duševno sovisje, čigar stilski izraz so, temveč ostajajo čisto na površju in brez zveze med seboj.

Boljša je »dvotirna« pot, to je primerjanje vsaj dveh pesnitev. Po nji so prišli do več parov polarnih nasprotij v stilu, na primer: subjektivnost in objektivnost, naivnost in sentimentalnost (Schiller), apoliničnost in dionizičnost (Nietzsche) ali statičnost in dinamičnost (z njihovimi kombinacijami in nadaljnjimi delitvami). Taka polarna nasprotja omogočajo pregledno ureditev stilskih sredstev, toda res s pridom se dajo uporabiti samo za stilsko analizo del, ki pripadajo dvema med seboj časovno neposredno zvezanima stiloma (na primer renesančnemu in baročnemu ali novoklasičnemu in romantičnemu), saj niso absolutna, temveč samo relativna. Razen tega pa po njih zbranega in urejenega gradiva ne moremo podrediti še višjim kategorijam.

Da dosežemo tudi to, moramo vedeti, da je vsak stil izraz nekega po izrazu stremečega doživljanja neke osebnosti (ali nekega občestva) z določenim značajem in da za stil ni značilno eno samo uporabljeno stilsko sredstvo, temveč sovisje vseh. Izmed vseh poskusov, da se zajamejo vsa stiliska sredstva v vseh poedinostih, pa tudi v svojem sovisju, in to kot izraz pesnikove osebnosti, je doslej najboljši naslednji:

d) Stil se da **določiti** po tem, ali je bolj: A) plastičen (nazoren) ali muzikalichen (na uho delujoč); B) objektivni ali subjektiven; C) jasen ali zabrisan; D) vsakdanji ali svojski; E) nizek ali prestopnjevan; F) čuten ali pojmoven; G) prodiren ali distanciran; H) logičen ali fantastičen; I) igriv ali slikovit in K) antitetičen (poln antitez) ali harmoničen (in simetričen).

Vsaka izmed teh značilnosti se da natančneje določiti a) po zunanji opremi dela (po posebnostih formata, pisave ali tiska, rabe ločil itd.); b) po posebno priljubljenih besedah (in njihovem posebnem pomenu ter pogostejši rabi poedinih besednih vrst, posebno samostalnika — »nominalni ali statični stil« —, pridevnika — »čutno-nazorni stil« — ali glagola — »verbalni ali dinamični stil«); c) po (značilnostih v) tvorbi besed; d) po (posebnostih v) besednem redu (ter njega ritmu, melodiji itd. — gl. str. 51.); e) po (posebnostih v) tvorbi (in členitvi) prostih stavkov; f) po (značilnostih v) periodizaciji podredij in g) po zgradbi besedne umetnine (v njenih členih, na primer kiticah, odstavkih in poglavjih ter pesnitve kot celote).

Glavni stilski nasprotji sta dve: statičnost in dinamičnost ter ekspresivnost (izraznost) in impresivnost (vtisnost). Ponazoriti se to da v obliki vetrnice, to je kot dotikališča dveh pravokotno se sekajočih polmerov istega kroga na krožnici. Kar so v vetrnici po vrsti sever, vzhod, jug in zahod, to so v tej sliki v istem smislu statičnost, ekspresivnost, dinamičnost in impresivnost.

Če vsak kvadrant razdelimo na pet enakih krožnih izsekov, potem nam vsak izmed teh izsekov ponazoruje po en člen izmed zgoraj navedenih deseterih stilskih nasprotij A—K (v smislu gibanja kazalca ure) v naslednjem redu: v I. kvadrantu so po vrsti: 1. harmoničnost (in simetričnost), 2. slikovitost, 3. fantastičnost, 4. distanciranost in 5. pojmovnost; v II. kvadrantu: 6. prestop-

njevanost, 7. svojskost, 8. zabrisanost, 9. subjektivnost in 10. muzikalna razgibanost; v III. kvadrantu: 11. antitetičnost, 12. igrivost, 13. logičnost, 14. prodirnost in 15. čutnost; v IV. kvadrantu: 16. nizkost, 17. vsakdanjost, 18. jasnost, 19. objektivnost in 20. plastična mirnost. Tako si v obliki dveh krožnih izsekov ležita nasproti oba člena onih deseterih nasprotij A—K, na primer plastična mirnost in muzikalna razgibanost ali prestopnjevanost in nizkost v izrazu.

Tudi ona natančnejša določila a—g vsake izmed teh dvajseterih značilnosti se dajo v tem krogu ponazoriti, in sicer na ta način, da s koncentričnimi krogi razdelimo njegovo ploskev v primerno število kolobarjev tako, da pride g v najmanjši krog. Skupno središče pa predstavlja idejo pesnitve.

Značilni sta: za klasiko plastična mirnost (20) in harmonična simetričnost (1); za romantiko slikovitost (2) in fantastičnost (3); za simbolizem distanciranost (4) in pojmovnost (5); za ekspresionizem prestopnjevanost (6) in svojskost (7); za mistiko zabrisanost (8) in subjektivnost (9); za barok muzikalna razgibanost (10) in antitetičnost (11); za rokoko igrivost (12) in logičnost (13); za impresionizem prodirnost (14) in čutnost (15); za naturalizem nizkost (16) in vsakdanjost (17); za realizem pa jasnost (18) in objektivnost (19).

Toda vsak izmed teh parov značilnosti je za stil svoje stilske smeri samo v prvi vrsti, ni pa edino značilen, ker so za vsako izmed njih nekoliko manj, torej v drugi itd. vrsti značilni še temu paru neposredno in posredno sosedni krožni izseki in značilnosti, ki jih predstavljajo, in sicer za tega pesnika njih manj, za drugega pa več.

Za vsak stil izmed onih 1—20, naštetih v oddelku b) tega poglavja, je treba napraviti poseben takšen krog in to, kar predstavlja.

16. Pesnikov stil je v zvezi z njegovim svetovnim nazorom (gl. str. 49 s.), saj je tudi njegov izraz. Zato se rabijo imena kakor naturalizem ali realizem i za označitev stila i za označitev svetovnega nazora. Kakor določen stil, tako v določenem narodu, plemenu, veku, razdobju, generaciji itd. prevladuje tudi neki svetovni nazor, samo da je za stil začetek pri poedini umetnini, za svetovni nazor pa pri poedinem človeku.

Mladostnik še nima stalnega, v življenjskem boju samostojno pridobljenega, ustaljenega in preizkušenega svetovnega nazora, temveč je odvisen od raznih vzornikov in vzorov ter jim sledi bolj vnanje in slučajno kakor s svojim polnim notranjim pristankom. Zato tudi mladostni pesnik še ne more imeti nobene res lastnega stila, temveč se ravna po svojih ljubljencih, na primer slovenski »Moderni« Kette, Cankar in Zupančič v svoji epiki nekaj časa po Aškercu.

Od značaja pesnitve je odvisno, v koliki meri in s koliko jasnostjo se v nji izraža pesnikov svetovni nazor. Najbolj se to godi v religioznih in filozofskih pesnitvah, v idejnem in vzgojnem (razvojnem) romanu ter v univerzalnih (vse obsegajočih) pesnitvah, na primer v Božanski komediji ali Faustu. Navadno se pa dá svetovni nazor določenega pesnika razbrati samo iz njegovega celotnega pesniškega dela, a še to mnogokrat le s težavo, na primer pri Prešernu.

Pesnik večkrat prihaja do nasprotujočih si izjav, saj se to pripeti celo filozofom, toda vsaka taka neskladnost še ni dokaz za pesnikovo razvojenost, saj so posebno lirske pesnitve pogosto izraz kakega pesnikovega kratkotrajnega razpoloženja, ne pa njegovega trajnega prepričanja.

Najteže se da pesnikov svetovni nazor dognati iz dram, ker se v drami bojujeta dva nasprotujoča si svetovna nazora in ker stoji dramatik mnogo bolj

v ozadju svoje pesnitve kakor epik ali lirik (gl. str. 148.). Navadno niti glavni junak niti njegov glavni nasprotnik ni nosilec pesnikovega svetovnega nazora, temveč neka v drami manj važna oseba, včasih pa pesnik izraža svoje misli tudi v obliki »sentenc« (izrekov) ali drugače.

V epskih pesnitvah se različni svetovni nazori ne bojujejo tako ostro med seboj kakor v drami, ampak nastopajo bolj mirno in strpno drug poleg drugega ali drug za drugim, zlasti v razvojnem (vzgojnem) romanu. Posebno v epih in romanih ima pesnik dovolj priložnosti, da obširno razpravlja o svetu in življenju.

Od pesnikovega svetovnega nazora so odvisne razstavine njegove pesnitve, o katerih smo že govorili (posebno fabula, razpoloženje, namera, psihologija, motivi, značaji in razmerje do realnosti, razen tega pa tudi vprašanje o tragični krivdi in kazni zanjo ter o poetični pravičnosti).

17. Vse to, kar smo pravkar našteli, posebno fabulo in njene motive ter značaje in njihovo psihologijo veže med seboj in z idejo pesnitve **problem**. Ta je njeno jedro. Če se besedna umetnina ne dotika nobenega problema, je plitva in samo zabavna, če ga sicer obravnava, a ga napačno rešuje, je pa škodljiva. Pri vsakem problemu gre za neko nasprotje med obema členoma nekega protivnega razmerja ter za pesnikovo (in našo) odločitev za enega izmed njiju. Problemi se dajo strniti v tri velike skupine: v probleme religije, narave in človeka.

Pri problemih religije (in metafizike) gre za končnost in minljivost ali nesmrtnost in večnost človeške duše, za enkratnost človeškega življenja ali reinkarnacijo (ponovno utelešenje) in metempsihozo (preseljevanje duš), za nevero ali vero v nadnaravni svet, za (neosebno) božanstvo ali (osebnega) Boga, za to, ali lahko imamo za bivanje Boga samo subjektivno doživetje prepričanje ali tudi objektivno, umsko dokazljivo in dokazano spoznanje in znanje, za prednost osebnega religioznega izkustva in samega gledanje ali avtoriteto in dogmo, za to, ali je kateri človek samo zanesenjak in bolnik ali božji izbranec in odposlanec, za greh in večno kazen ali odpuščanje in odrešenje itd.

Pri problemih narave gre za strah pred naravo ali zaupanje vanjo, za magijo (praznoverje) ali tehnično obvladovanje naravnih sil, za slepo nujnost ali višjo smiselnost naravnega dogajanja, za nadmoč narave (telesa — dednosti, miljeja, »krvi in tal« itd.) ali duha, za brezpogojno ohranitev življenja ali smrt za neko višjo vrednoto itd.

Pri problemih človeka gre za nujno zakonitost človeškega delovanja ali svobodo človeške volje, za vlado čutnosti ali npravnosti v človeku, za to, kakšen naj bo odnos med obema spoloma: samo telesen ali tudi duhoven, za prednost samstva ali zakonstva, za sebičnost ali požrtvovalnost, za prednost poedinčeve osebne sreče ali blaginje občestva, za ljubezen ali sovraštvo med poedinci in med občestvi, za narod (državo) ali človeštvo, za svobodno razvijanje in izživljanje poedinca ali njegovo vzgojo in samoobvladovanje, za nagnjenje ali dolžnost, za vnanjo moralno konvencijo (»družbeno moralo«) ali višji etos, za vrednost ali nevrednost človeškega življenja (življenjski optimizem ali pesimizem), za videz ali bistvenost, za prednost te ali one vrste vrednot itd.

Pesniško je obravnavanje takih problemov samo tedaj, če obče ponazoruje s poedinskimi primeri in simbolično ter če je tudi jezik pesniški (gl. str. 4. ss).

Pri analizi problemov, ki jih katera pesnitev obravnava, in presoji rešitev, ki jim jih je kateri starejši pesnik dal, moramo za pravilno umevanje in vrednotenje takih pesnitev poleg našega današnjega znanja in nazora upoštevati tudi svetovnonazorske struje in stanje problemov v času, ko je pesnitev nastala.

VII. Ideja

18. Za eden ali drugi člen protivnega razmerja, v katerem je problem dan, se pesnik odloči na podlagi **ideje**, zato ideja obvladuje vso besedno umetnino v vseh njenih razstavinah. Mnogoznačna beseda »ideja« pomeni torej v sodobni literarni vedi toliko kakor pesnikov svetovni nazor v odnosu do rešitve problema, ki ga v svoji besedni umetnini obravnava. Neko idejno ozadje ima vsaka (dobra) pesnitev, četudi se celotni pesnikov svetovni nazor navadno ne izraža v enem samem njegovem delu.

Idejo neke pesnitve lahko dodobra spoznamo šele tedaj, ko smo jo v njeni celoti sprejeli vase in se predali njenemu učinku. Tudi analiza pesnitve prodre do nje šele na koncu svojega dela in mnogokrat se je celó pesnik popolnoma jasno zave šele potem, ko je svoje delo že dovršil. S tem še pa ni rečeno, da bi bila ideja pri pesniškem ustvarjanju časovno zadnji element pesnitve, temveč je njenim razstavinam izvenčasovno madrejena. Za nekatere pesnitve (na primer za Iliado) se še dozdej ni posrečilo njihove ideje s pojmi zadovoljivo izraziti (gl. str. 4.) in včasih se je pesnik sam nikoli jasno ne zave ali jo celó napačno določi, da mora literarna veda njegovo zmoto popraviti. Z vsem tem pa še nikakor ni rečeno, da take pesnitve nimajo nikake ideje.

Sklep

19. Ko smo takó kakšno besedno umetnino z največjo skrbnostjo, primernim spoštovanjem in potrebnim umevanjem razstavili na njene razstavine, naše delo še nikakor ni opravljeno, saj mora analizi slediti **sinteza** (gl. str. 143.).

Smer sinteze ni od znotraj na zunaj, od temelja k ideji, temveč obratno: od ideje k temelju, od znotraj ven. Tedaj, ko smo izvršili tudi to sintezo, bolj spoznamo, kako daje ideja pesnitve pesniku rešitev njenega problema, to je, kako se pesnik na temelju ideje preko svojega svetovnega nazora odloči za en člen protivnega razmerja, tičečega v problemu, kako dobi ideja v stilu svoje oblačilo, kako prešinja jezikovno obliko pesnitve in določa pesnikovo razmerje do stvarnosti, kako pesnik po ideji izbira motive, oblikuje človeka, zavestno uporablja tehnične prijeme in sploh določa ves načrt pesnitve, kako ideja odloča o njeni notranji obliki in kako je prisotna že pri temelju njene oblike in snovi.

Razen tega pa sedaj lahko razstavine ene analizirane pesnitve primerjamo z ustrežajočimi razstavinami drugih pesnitev, torej na primer idejo z idejo, problem s problemom itd. Istovrstne razstavine raznih pesnitev še lahko razvrstimo v manjše nižje in obsežnejše višje skupine ter zasledujemo njihov razvoj v poedinem narodnem slovstvu, kulturnem krogu itd., ali v celotnem svetovnem slovstvu.

Toda tudi take obširne preiskave imajo svojo trdno osnovo v analizi poedinih besednih umetnin. Dokler literarna veda nima dovolj teh, tako dolgo gradi na pesku.

Najvažnejše slovenske kulturne ustanove

»Biti slovenske krvi bodi Slovencu ponos!« S temi besedami je v dobi narodnega prebujenja, skoraj pred sto leti, pesnik Bleiweisovih »Novic« Jovan Vesel-Koseski navduševal slovenske množice. Tudi dandanes te besede niso izgubile svojega pomena; še zmerom so času primerne in sposobne, da nas bodre in dvigajo v nas duha narodne zavednosti in narodnega ponosa. To dvoje je namreč nerazdružljivo spojeno drugo z drugim. Ne more biti ponosen na svoj narod tisti, ki ni narodno zaveden, in narodna zavednost brez ponosa se zdi prav tako neverjetna in nemogoča. Narodni ponos kajpada nima nič opraviti z narodno napihnjenostjo in ošabnostjo, ki je žal tolikokrat značilna za narodne šoviniste, to je za ljudi, ki vidijo samo veličino, včasih morebiti celo namišljeno veličino lastnega naroda, medtem ko se prezirljivo ozirajo na druge, posebno majhne narode.

Mi Slovenci dovolj pogosto srečujemo take ošabneže, ki zro z viška na nas ter zaničljivo govore o naši številčni majhnosti, češ kaj boste vi, ki vas je komaj dva milijona. Pri tem so celo tako predrzni, da si upajo iz majhnega števila Slovencev že tudi sklepati na malopomembnost našega naroda v narodnem in kulturnem pogledu. Žal se dobe celo med nami ljudje, ki jih to moti in včasih celo tako zbega, da se začno sramovati pripadnosti k svojemu narodu ter taje svoj rod, svoje ime, svoj jezik in vse, kar spada k dragocenim vrednotam narodnega bistva.

Tip takega narodnega izkoreninjenca nam je naslikal že v šestdesetih letih prejšnjega stoletja Janez Mencinger v svoji povesti »Vetrogončič«. To je tip plitvega izobraženca, ki obrača plašč po vetru in se, dasi slovenskih staršev otrok, navdušuje za tujo slavo in veličino. Takih ljudi, ki vse, kar je tujega, poveličujejo, a vse, kar je domače, slovenskega, malote ali pa celo zaničujejo, je tudi dandanes, žal, precej. Reči pa moramo, da je to v prvi vrsti izraz slabotnega ali pa celo pokvarjenega značaja. Vendarle pa je to pomanjkanje narodne zavednosti in ponosa večkrat tudi posledica neznanja.

Ko tedaj s ponosom mislimo na to, da smo sinovi in hčere slovenskega naroda, se moramo vprašati tudi, zakaj smemo in moramo biti ponosni. Res da nas ni veliko, toda število ni bilo še nikoli odločujočega pomena, kadar govorimo o vrednosti in pomembnosti kakega naroda. O tem odločajo dejanja, odloča duhovna vrednost, odloča to, kar je narod ustvaril. Toda ali imamo mi Slovenci kaj velikega, kaj pomembnega, bo morebiti vprašal ta ali oni. Če bi hoteli naštetati vse, zaradi česar nas ni treba biti sram, da smo Slovenci, bi ne bilo ne konca ne kraja naštevanja. Res da se Slovenci ne moremo izkazati z velikimi vojskovodji, državniki in junaki bojnih poljan. Namesto teh pa lahko pokažemo kulturnemu svetu junake duha. Dolga stoletja smo kljubovali tujemu pritisku in sredi preganjanja smo ohranili ne samo svojo

prelepo zemljo, s katero se more meriti le malokatera pokrajina na svetu, ne le ohranili svoj materni jezik, ki ga po lepoti komajda dosega kateri koli izmed jezikov, kar jih govorijo otroci sveta, ne samo to; hkrati smo marveč zgradili tudi stavbo naše narodne kulture in v stoletjih ustvarili tako lepo, tako svetlo izročilo, da se danes lahko v marsičem merimo in kosamo z najnaprednejšimi narodi.

Da je res tako, o tem nam pričajo med drugim premnoge kulturne ustanove, izmed katerih si hočemo na tem mestu ogledati samo najvažnejše. Ena izmed najrepzentativnejših slovenskih narodnih in kulturnih ustanov je nedvomno Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani. Ustanovljena je bila pred dvema letoma, medtem ko so na primer Hrvati in Srbi imeli tako najvišjo narodno ustanovo že poprej: Hrvatje Jugoslovansko Akademijo znanosti in umetnosti v Zagrebu, a Srbi Kraljevsko Akademijo znanosti in umetnosti v Beogradu. Akademija ima namen, gojiti znanost in umetnost kot dve najvidnejši panogi narodnega napredka ter ju pospeševati doma in v tujini, da bo narod rasel ob njej ter nas po tem poznal in cenil svet. Člani Akademije so najvidnejši predstavniki naše znanosti in umetnosti, ki so se odlikovali s svojim delom na tem ali onem področju. Med člani naše Akademije so na primer pesnik Oton Župančič, pisatelj F. S. Finžgar, slikarja Rihard Jakopič in Matija Jama, arhitekt Jože Plečnik, filozof Aleš Ušeničnik, slavisti Fran Kidrič, Fran Ramovš, Rajko Nachtigal (predsednik), zgodovinar Milko Kos, pravniki Rado Kušej, Leonid Pitamic, Metod Dolenc, Janko Polec, Gregor Krek in še drugi odlični naši znanstveniki, matematiki, prirodnoslovci in podobno.

Kajpada ima naša Akademija že svoje predhodnike v raznih poskusih iz prejšnjih stoletij. Tako so se slovenski učenjaki že pred dve sto petdesetimi leti zbrali v okviru svoje, po italijanskih zgledih ustanovljene akademije in slovenski kulturni delavci v drugi polovici osemnajstega stoletja so prav tako imeli svojo akademijo, ki so jo imenovali »academia operosorum«, kar se po slovensko pravi družba delavnih mož. Ta akademija je zlasti zaslužna za naš narodni preporod, saj je njeno dediščino prevzel pozneje tako imenovani Zoisov krog, ki je njen kulturni načrt ne le dopolnil, ampak v veliki meri tudi uresničil. Iz njega so namreč izšli možje kakor Anton Tomaž Linhart, Valentin Vodnik in Jernej Kopitar, s katerimi so zvezani začetki naše dramatike, našega pesništva in naše znanosti o jeziku.

Zato pa moramo biti tudi danes ponosni na svojo Akademijo znanosti in umetnosti v Ljubljani, zavedajoč se, da predstavlja središče in žarišče slovenske narodne in kulturne misli.

Prav tako kakor Akademija je reprezentativna narodna ustanova tudi slovensko vseučilišče v Ljubljani. Z njim se je prvič zelo dvignil ugled in pomen slovenskega osrednjega mesta, Ljubljane, kajti mesto, ki ima vseučilišče, že samo zaradi tega spada v vrsto kulturno pomembnejših središč. Razen tega pa je treba poudariti še nekaj. Vseučilišče v Ljubljani namreč ni samo univerza poleg univerz, ampak je hkrati poleg Akademije najvišji kulturni dokument našega naroda. V njem ne moremo in ne smemo gledati samo najvišje znanstvene ustanove, marveč prav tako in vedno tudi osrednje idejno žarišče

slovenske izobrazbe v najširšem smislu. Odkar ima Ljubljana vseučilišče, je šele v pravem pomenu besede postala dejansko kulturno središče našega naroda. Tega so se vedno zavedali vsi tisti, ki so se z vnemo, ljubeznijo in žrtvami borili za ustanovitev slovenskega vseučilišča. Vsi ti idealni in požrtvovalni možje so videli v vseučilišču v prvi vrsti narodni ideal in so se sredi svojih prizadevanj zmerom jasno zavedali, da je vseučilišče hkrati temelj in vrh narodove izobrazbe in kulture. Le tako moremo razumeti, zakaj je bila zahteva po vseučilišču slej ko prej ena izmed osnovnih zahtev našega narodnega programa od leta 1848. dalje.

Poleg splošnega pa ne smemo prezreti tudi praktičnega pomena tega našega najvišjega šolskega zavoda. Pred vojno so morali slovenski abiturienti hoditi na tuje, večinoma nemške univerze, kjer so se sicer navzeli novih idej, ki so jih močnejši potem tudi doma uveljavili; vendarle pa se je marsikdo zaradi tega prav lahko odtujil svojemu narodu in ni spoznal njegovih potreb in teženj. Danes pa črpa slovenski visokošolec učenost iz domačega in slovanskega vrelca in mu ni treba izposojevati si tujo kulturo na tujih univerzah, kjer je zelo redko slišal kaj o slovenski znanosti in umetnosti.

Nič manjšega pomena ni nadalje **Narodno gledališče**. Njegovi začetki so stari sto petdeset let in več, čeprav imamo Slovenci nepretrgoma svoje gledališče šele izza osvobojenja, ko smo dobili samostojno dramo in opero v Ljubljani. Mislim, da ni treba poudarjati veliki pomen, ki ga ima gledališče za vsak narod; brez njega bi bilo to, kar imenujemo narodovo kulturo, bistveno okrnjeno. Trditi moremo celo, da jezik kot izraz našega narodnega duha, čutenja in mišljenja, ne pride nikjer tako do veljave kakor ravno v gledališču. Prava šola narodne zavednosti pa je gledališče tudi zaradi tega, ker se v njem uprizarjajo dela, ki niso le napisana v slovenskem jeziku, ampak so tudi zajeta iz našega domačega življenja, zgodovinskega ali sodobnega. To občutimo tem bolj, če pomislimo, da je bilo ljubljansko gledališče do prevrata večinoma nemško. Nemški igralci in nemška dela so imela prednost in le malokdaj se je slišala slovenska beseda. V Jugoslaviji pa se je naše gledališče prepojilo z narodnim duhom in kmalu doseglo visoko umetniško stopnjo.

Pomembna narodna ustanova je tudi **Narodna galerija**, ki smo jo prav tako dobili po prevratu. Za sedaj je nameščena v Ljubljani v poslopju Narodnega doma, od koder pa se bo morebiti že v bližnji bodočnosti preselila v lastni dom. V nji so zbrane umetnine naših najodličnejših slikarjev in kiparjev vseh dob in struj, tako da nam kakor neka stalna umetnostna razstava kaže razvoj in rast naše upodabljalne umetnosti.

Podobno, a splošnejšo sliko naše narodne preteklosti nam nudi tudi naš **Narodni muzej**, ki pa je že starejša ustanova, saj je dal osnovo zanjo že baron Žiga Zois, čigar bogate zbirke mineralij so postale temeljni kamen našemu domačemu muzeju in se še danes nahajajo v njem. Dejansko ustanovljen pa je bil muzej v Ljubljani v pokongresni dobi leta 1823. Sedanje poslopje je dobil kajpada šele pozneje, namreč leta 1880., ko je bil slovesno odprt. Muzej je za spozna-

vanje naše zemlje in naroda nad vse pomembna ustanova. V njem lahko vidiš spomenike naše preteklosti od najstarejših dob, to je od kolišč na Ljubljanskem barju, dalje zbirke rudnin, novcev, živali, narodnih noš, izdelkov ljudske obrti, keramike, vezenin, ljudskih oblačil, pohištva itd. Pa tudi mnogo del umetnosti in književnosti hrani naš narodni muzej, čeprav sta tema dvema panogama namenjeni predvsem že omenjena Narodna galerija ter vseučiliška knjižnica.

Vseučiliška knjižnica, kakor se imenuje prejšnja državna oziroma študijska ali licejska knjižnica, se za zdaj, dokler ne bo dograjeno zanjo novo poslopje na Napoleonovem trgu, nahaja v poslopju gimnazije na Poljanah. To je največja slovenska knjižnica in po velikosti tretja knjižnica v Jugoslaviji. Nobena knjižnica nima toliko slovenskih knjig in časopisov, dokumentov naše književne kulture, kakor ta ustanova. V nji je zbrano ne le vse, kar danes izhaja pri nas tiskanega, ampak domalega tudi vse, kar je izšlo od začetka naše književnosti. Vmes so tudi mnoge redke, dragocene knjige, ki predstavljajo pravo narodno bogastvo.

Med pomembnejše narodne ustanove spadajo nadalje Glasbena akademija, Slovenska Matica, Družba sv. Mohorja in podobne ustanove, vendarle pa se z njimi že začenja nepregledna vrsta sicer ne tako reprezentativnih, zato pa nič manj pomembnih ustanov in organizacij, ki vse skrbe za dvig in razcvet naše narodne kulture.

MIHA KLINAR:

Večerno sonce

Dva oblaka — dva galeba
čez nebo sta pridrsela
in mi daljno pesem morja
sta zapela...

Tam na nebu sonce tone,
sonce — ladja zlata,
rožna jadra je razpelo,
noč odpira vrata...

Sonce se je potopilo,
je ugasnil svetli dan,
zdaj nebo je vse skrivnostno
kakor širni ocean...

MIHA KLINAR:

Kakor življenje

Črni kostanji, okleščene veje,
temni tolmuni voda,
kakor življenje brez vsake ljubezni
in sree prepolno gorja...

Meglice tenke, drobni oblački,
med njimi pa jasno nebo,
kakor življenje v hrepenenju...
V mojem srcu je prebridko...

V Carigrad in še naprej

1. Na poti.

V sredo pred veliko nočjo smo se zbrali v Ljubljani trije zastopniki državne atletske reprezentance s svojim vodnikom za dolgo pot v Turčijo, na otok Heybeli Ado, ob maloazijski obali, nekako uro vožnje s parnikom od Carigrada. Tu se je vršil prvi medbalkanski tek čez drn in strn v družbi Grkov in Turkov, za ponosni naslov prvaka Balkana, ki ga je z velikim naporom priborila Jugoslaviji četvorica najboljših slovenskih tekačev.

Brzovlak nas je hitro potegnil do Zagreba, kjer smo sprejeli še četrtega Slovenca. Dan je oblačen in mrzel, prostrane ravnine pokriva še sneg. V bližini Beograda pa sta se Sava in Donava razlili in obširna pokrajina je podobna morju, iz katerega le tu pa tam štrli osamljena hiša. Po Donavi plavajo veliki kosi ledu, ki zelo ovirajo promet. Množica parnikov stoji mirno zasidrana ob obali in čaka na ugodno plovbo. V Beogradu se za dalje časa ustavimo in se malo sprehodimo, kajti še dolga vožnja je pred nami. Ponoči zapustimo Beograd in tako se vozimo vso noč preko velikega dela Srbije. Po dva in dva se razmestiva v kupeju drugega razreda in leževa k počitku. Ob jutranjem svitu se že vozimo ob reki Nišavi, po Sičevski soteski; tu je eden najbolj slikovitih predelov naše države. Po ozki soteski se vali umazana in narasla Nišava. Med pečinami opazimo delavce, ki grade novo cesto, ki naj bi vezala Niš s Sofijo ter obenem bila zveza Srednje Evrope s Črnim morjem. Na naši strani napreduje delo zelo počasi, saj so predeli neobljudeni, dočim imajo Bolgari cesto do meje že skoraj zgrajeno in lepo tlakovano. V bližini Pirota se soteska malo razširi; zopet vidimo nekaj ravnine, v daljavi ob meji pa strme vrhove, pokrite s snegom, ki se lepo svetijo v jutranjem soncu. V bližini meje pride orožnik po naše potne liste, da jih pregledajo, še pred Caribrodom nam jih zopet vrnejo.

V Caribrodu nimajo cariniki dosti opravka z nami; zanima jih samo, koliko imamo denarja s seboj. Tu tudi menjamo nekaj naših dinarjev za bolgarske leve; v Ljubljani bi jih, mislim, bolje zamenjali kakor tukaj. Ko imamo leve, se takoj napotimo v jedilni voz na izdaten zajtrk. Samo po Bolgariji se namreč splača jesti v jedilnem vozu, po naši ali turški državi je preveč drago. Se en pogled proti naši domovini, pa smo že na bolgarskih tleh, kjer premakne vsak svojo uro za celo uro naprej, kajti v Bolgariji imajo že vzhodnoevropski čas. Po strmem klancu nas proti Sofiji vleče nov, moderen stroj; starih sploh nismo videli po vsej Bolgariji, čeprav jih je na kolodvoru v Plovdivu stalo kakih dvajset. Vidi se takoj, da je kralj res pravi ljubitelj železniških strojev, katere zna tudi voditi.

Kmalu smo v Sofiji. Tu ne stoji vlak dolgo časa, zato si tudi mesta ne moremo ogledati. Vendar je že s postaje krasen pogled na mesto. V sredini mesta se blešči pozlačena kupola cerkve Aleksandra Nevskega, v daljavi pa zasnežena Vitoša. Pogovarjamo se z Bolgari in se prav dobro razumemo, samo da govorimo počasi vsak svoj jezik. Venomer nam ponavljajo, da smo si bratje od Triglava pa do Črnega morja.

Kmalu zapustimo bolgarsko prestolnico in se vozimo ves dan po krasni deželi, ki je kakor velik vrt. Škoda, da je še tako zgodaj spomladi, kajti poleti, ko vse zeleni in cvete, mora biti res krasen pogled. Že sedaj opazimo skrbno

negovane vinograde in sadovnjake ter ogromna riževa polja s pripravami za umetno namakanje. Kmalu se peljemo ob bregu kalne in narasle Marice; tu tudi opazimo po zelenih travnikih, ki so po večini poplavljeni, ogromne množine štor-kelj, pa se nam zdi, kakor da gledamo narcise na Golici. Na vseh postajah vidimo na prodaj obilico sadja, posebno jabolk kar cele kupe v različnih barvah; škoda, da hiti naš vlak mimo teh postaj naprej.

Zopet je treba oddati potne liste, kajti bližamo se grški meji, vendar se po grškem ozemlju vozimo samo malo časa. Pozno ponoči dospemo na turško ozemlje na postajo Odrin ali Drenopolje, v turško sveto mesto, ki je znano iz balkanske vojne. Na meji se nam pridruži predsednik turške atletske zveze dr. Adnan Hü n, ki se je nalašč pripeljal nam naproti naravnost iz Ankare. Od tega trenutka do povratka smo bili venomer v družbi tega prijaznega Turka, ki je za nas skrbel, kolikor je le mogel. Po kratki vožnji se nam pridružijo tudi grški atleti in tako skupno nadaljujemo pot proti Bosporu.

Ko se tako vozimo, opazimo na hodniku našega voza človeka, ki ima pri sebi velik vrč vode ter se umiva in moli klečeč obrnjen proti Mekki. To je bil znak, da se bližamo muslimanskemu vzhodu. Toda začudili smo se, ko smo opazili turške žene popolnoma odkrite, dočim so po naši državi tako zakrivale svoje obraze. Vidi se, kako je Kemal Atatürk reformiral Turčijo. Kasneje v Carigradu sploh nismo opazili fesov ali zakritih žen; v začetku smo ravno nasprotno mislili, sedaj pa smo se prepričali, da lahko prave Turke vidimo samo še pri nas v Bosni in Hercegovini.

2. Carigrad.

V daljavi zapazimo v jutranjem soncu Marmarsko morje. Vlak hiti tik ob obali, njegov ropot splaši cele jate vodnih ptičev. Bližamo se predmestju Carigrada. Pred vhodom v mesto opazimo starinsko ogromno obzidje s strelskimi linami, pred njim pa jarke, ki so bili nekoč napolnjeni z vodo, da so branili vstop v to krasno mesto. Hiše v predmestju so lesene in v slabem stanju, toda čim bolj se bližamo sredini mesta, tem bolj opazimo krasne, visoke stavbe, kakor v kakem velikem mestu na zapadu Evrope. Vitki minareti so poseben okras temu mestu. Na kolodvoru nas čaka ogromna množica ljudi, mi pa posedemo takoj v avtotaksije, ki nas odpeljejo v naš hotel »Tokatliyan«. Med vožnjo zapazimo zaliv Zlati rog, katerega tudi prevozimo po precej dolgem mostu, po katerem se pripeljemo v najlepši del Carigrada, v Pero. Most je zgrajen tako, da se lahko v sredini odpre, da lahko plujejo tudi velike ladje v skrajni del Zlatega roga. Vožnja s taksijem je zelo poceni in vozači so pravi umetniki; vozijo levo in desno

Na carigrajski ulici.

ter prehitevajo, kadar se jim zljubi. V hotelu nam postrežejo takoj z izdatnim zajtrkom; zraven kave ali čaja dobiš surovo maslo, med in še razne marmelade, ki so skoraj preveč sladke. Tu se prvič spomnimo, da bo v Turčiji skoro vsaka druga jed sladka. To nam potrdi tudi kosilo, ko nam servirajo sladko juho; mi smo jim takoj razložili, kaj našim želodcem bolj ugaja in tako kasneje ni bilo več sitnosti.

Popoldne smo šli vsi k spomeniku neznanega vojaka, kjer smo položili venec z zastavo vseh balkanskih držav. Nato smo si ogledali vrvenje in življenje po cestah in takoj spoznali, da se je posrečilo Atatürku prilagoditi orientalece evropskemu načinu življenja.

Naš vodnik, geom. Černe, ki je ves čas z nami ravnal prav po očetovsko, se je po poklonitvi pri spomeniku zglasil pri našem generalnem konzulu, ki ga je veselo sprejel, dasi ni od nikoder izvedel ali pa bral o našem prihodu. Proti večeru je jugoslovanska zastava na našem hotelu privabila dva naša rojaka v našo družbo. Povabila sta nas v društvene prostore »Jugoslovanske sloge«, kjer so nam postregli s kavo in domačimi časopisi. Tam smo se prijetno zabavali in smo se počutili, kakor da smo doma. Naši rojaki so nam tudi obljubili, da bodo za nas »navijali« v nedeljo na tekmi. Takoj naslednji dan je društvo razposlalo svojim članom okrožnico, da naj bodrijo svoje rojake na tekmi. In tako je bila v nedeljo pri tekmi navzoča množica naših rojakov in se po končani tekmi skupno z nami veselila krasne zmage. Prejšnji večer pa so nas povabili v hotel »Kristal«, kjer smo poslušali krasno petje najboljših turških pevke Saphie in tako doživeli nekaj, kar bi v stari Turčiji bilo ne samo nezaslišano, ampak sploh popolnoma nemogoče.

3. Heybeliada. Tekma.

Na veliko soboto se po kosilu odpeljemo na otok Heybeliada, kjer se je naslednji dan vršilo tekmovanje. Ta otok spada v skupino Prinčevih otokov (danes se imenujejo »Rdeči otoki«), ki so znani kot najbolj obiskovani letoviščarski kraji. Tu ni tako hudo vroče kakor na maloazijski celini. Otoki imajo polno hotelov in sanatorijev.

Najprej se parnik ustavi ob obali Male Azije pri Skutariju, ki je še del Carigrada, čeprav je že na drugi strani Bospora. Carigrad je veliko mesto, saj ima nad 700.000 prebivalcev.

Na morju je polno majhnih jadrnic in ribiških čolnov. Končno se le ustavimo na našem otoku, ki je ves v zelenju. Ogledamo si takoj progo, koder se bo vršil naš tek. Začuden opazujemo krasne nasade južnega sadja in lepo urejene vrtove. Kar nagledati se jih ne moremo. Najprej gre proga po asfaltni cesti, kakršnih na otoku ne manjka. Začuden izprašujem v francoščini svojega novega prijatelja, mladega Turka, sina turškega pomorščaka, kje imajo avtomobile ali motorje, ko imajo tako lepe ceste. Pojasni mi, da so te asfaltne ceste samo za pešce. O tem se prepričam tudi malo kasneje, na asfaltni cesti, ki pelje skozi gozd, kjer rastejo kar po sredi ceste drevesa. Niso jih podrli, ampak lepo okoli njih asfaltirali. Res krasne ceste in še brez prometa, pa se ob tej priliki spomnim naših cest doma.

Kmalu zavije naša proga navpično v hrib, kar po lepem zelenem travniku, tako da znaša višinska razlika 80 m. Vsi začudeno ogledujemo ta klanec, ki ni edini, in se izprašujemo, kako bomo tod tekli. Nekdo izmed naših pripomni, da je ta kos proge prav podoben poti, ki vodi preko Možaklje v Bohinj. Grki si jo

začudeno ogledujejo in na licih se jim lahko čita, da jih skrbi jutrišnji izid, ker takih prog niso vajeni. Nas pa nič ne skrbi; v srcu nam gori celo malo upanja, saj je proga narejena prav kakor za nas in je podobna progi, kakor bi jo lahko pri nas izbral kje na našem lepem Gorenjskem. Vendar na zunaj ne kažemo veselja; venomer pravimo, da je proga pretežka in da nas skrbi končni izid tekmovanja. Nam ugaja ta proga, saj imamo pri nas obilico takih terenov in saj

Otok Heybeli Ada; prizorišče tekme

so ostali moji tovariši razen mene, ki sem iz Ljubljane, doma čisto pod gorami: eden na Jesenicah, drugi v Kamniku, tretji pa je iz Trbovelj, kjer imajo mnogo sličnih, enako težavnih terenov na razpolago.

Dalje časa vodi nato proga po krasnem iglastem gozdu; vsa pot je na debelo pokrita z iglami in zdi se, da hodiš po mehki preprogi. Nato se zopet spuščamo proti morju, kjer gre proga dalje časa čisto v bližini obale, tako da drug drugega opozarjamo, naj jutri pazi, da se ne znajde v morju, kjer se mu res ne bi nič pripetilo; niti prehladil se ne bi, ker je morje že dovolj toplo za kopanje. Tako hodimo po progi, ki je dolga 7 in pol kilometra. Mudi se nam, da si jo še pred mrakom temeljito ogledamo. Za ogled prirodnih krasot nam kar primanjkuje časa; glavno nam je sedaj pot, po kateri se vrši jutri tekmovanje. Kmalu zavije zopet pošteno navkreber. Nekdo izmed naših pripomni, da se homo tu morali zopet mučiti v breg, jaz pa mu odgovorim, da ta muka ne bo dolga, kajti na vrhu je kar dvoje pokopališč, krščansko in mohamedansko. Res smo kmalu pri pokopališčih, odkoder gre cesta venomer navzdol proti cilju. Najprej precej časa po asfaltirani, nato po tlakovani cesti na dvorišče pomorske akademije, kjer bo cilj našega tekmovanja.

Začudeno se izprašujem, kako se bodo Turki na tej težavni progi počutili. Morajo biti že dobri, sicer bi ne bili kaj takega izbrali. Toda po tekmi smo šele

Na Marmarskem morju

svoje plašče. Vendar ne moremo zaradi vetra ostati na krovu ladje in opazovati krasnega zahoda sonca in ne otokov, temveč moramo v notranjščino ladje. Tam je polno ljudi, ki se vračajo iz Carigrada domov na svoje otoke. Kmalu pristanemo na otoku Büyükada, ki je mnogo večji od Heybeliade. Ta otok je bolj gosto naseljen in ima mnogo hotelov; v enem izmed njih se za eno noč naselimo. Za večerjo nam postrežejo z raznimi vrstami rib in z okusno zelenjavo. Tudi sadja imamo na razpolago, kolikor si ga kdo želi; na izbiro so krasna jabolka, hruške, pomaranče in banane. Po večerji napravimo majhen sprehod po otoku. Z nami so tudi Turki, ki nas razveseljujejo s svojimi pesmimi. Tudi mi zapojemo nekaj domačih in tako preteče večer v veselem razpoloženju.

Drugo jutro nas zbude sončni žarki. Krasen je pogled z balkona na sinje morje, po katerem prav sedaj plove parnik mirno v pristanišče. Tik pod nami vlečejo ribiči polno mrežo rib, ki se kar blešče v jutranjem soncu.

Dopoldan napravimo izprehod po otoku. S seboj imamo fotografske aparate, s katerimi napravimo mnogo lepih posnetkov za spomin. Ogledali smo si tudi edino krščansko cerkev na otoku; ker so bili ravno prazniki, je bila polna ljudstva.

V naši družbi so Turki in Grki, vendar se težko sporazumemo, ker večina zna samo svoj materinski jezik; pomagamo si s kretnjami rok in z zapisovanjem raznih števil in slik, tako da smo se vendar še prav dobro razumeli med seboj. Res čudno se zdi, če hodiš dolgo časa v spremstvu Grka, pa ti ne znaš grškega, on pa ne tvojega jezika, a se vendar vse lahko lepo pogovorita.

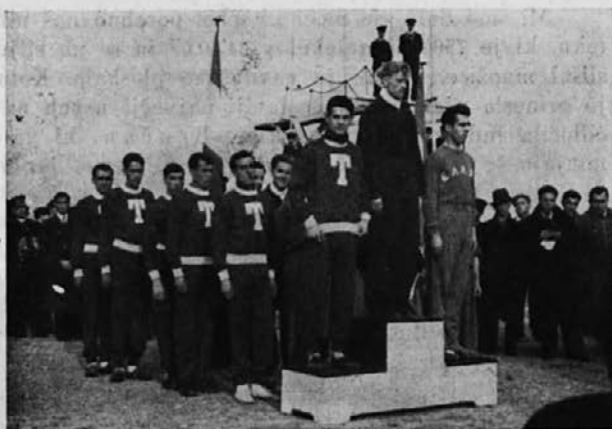
Za Grke je bilo največje veselje jahanje na oslih. Plačal nekaj kurušev (1 kuruš je 33 par) in se lahko po mili volji podiš ž njim po otoku. Če se pa hočeš na oslu slikati, samo namigneš in takoj priskoči bližnji fotograf s svojo srednjeveško kamero in ti kar na licu mesta napravi krasen posnetek za četrto lire (1 turška lira je 33 din). Fotografiranje je v Turčiji cenen šport. Na vsakem ogledu je fotograf in tudi v Carigradu je po hišah polno fotografov, ki ti za nekaj kurušev napravijo slik, da ne veš, kaj bi počel z njimi.

Po izdatnem in okusnem kosilu se zopet odpeljemo na naš Heybeli. Ker bo kmalu tek, smo vsi že malo nervozni. V pomorski akademiji se počasi pripravimo

spoznali, da so se precej uštelili, ko so si izbrali tako težavno progo, ki je res bila njihova poguba.

Ko je pričelo sonce zahajati, smo si že srečno ogledali vso pot. Odpravili smo se v pristanišče, da nas parnik odpelje na sosednji otok »Büyükada«, kjer bomo prenočili, kajti na našem otoku se še ni pričela glavna sezona in hoteli so še povečini zaprti. Vožnja traja samo nekaj minut; morje je že precej razburkano in mrzel veter piha, da se moramo počasi zavijati v

za tekmovanje. Glavna stvar je spreved vseh nastopajočih s svojimi vodniki. Da bo šlo brezhibno, smo morali mnogokrat v veliki telovadnici poskusiti. Še sedaj mi zvenijo v ušesih turška povelja: »Naprej!«, »Stoj!«, »Pozdrav!« itd. Ko smo se temu nekoliko privadili, smo odkorakali na prostor, kjer se je vršila prireditev. Mnogoštevilna publika nam je veselo vzklikala, posebno naši rojaki. Ker ni bilo Bolgarov in Romunov, so nosili samo zastave teh narodov. Nato je sledila ekipa Gr-

Po zmagi: v sredi Kotnik, na njegovi levi Grk Mavropostolos, na desni Turek Maksut

kov ter mi in končno Turki, ljubljenci vse publike, ki je trdno verjela v njihovo zmago. Končno smo le mirno obstali v dolgi vrsti, fotografiranja ni bilo nikoli dovolj. Kmalu so začeli igrati himne vseh balkanskih držav in končno tudi enotno športno himno balkanskih narodov. Pri vsaki himni se je dvignila po ena zastava na drogu, pri zadnji, balkanski, pa je zastava vseh balkanskih narodov zaplapolala na najvišjem drogu. Mi smo z veseljem gledali v teh težkih trenutkih ta lepi prizor, ko smo zopet enkrat bili zbrani trije balkanski narodi, da v plemeniti tekmi pomerimo svoje moči. Teklo nas bo dvanaajst, iz vsake države po štirje.

Igranje himen je vzelo mnogo časa; ko so prišli do naše, so zadnji del, to je slovenskega, kar izpustili. Mi smo se zaradi tega precej razburili in smo zahtevali ponovitev. Turki so se opravičevali, da tega niso vedeli in da tega niso storili nalašč. Obljubili so nam pa, če zmagamo, da naš del himne odigrajo dvakrat. To obljubo so po tekmovanju tudi pošteno izpolnili. Kako smo se razveselili, ko smo po končani tekmi kot zmagovalci mirno poslušali trikrat »Naprej zastava slave!« Šele tedaj smo spoznali, kaj nam je naša domovina.

Okoli treh je bil štart. Po strelu smo se vsi pognali kakor bliski; kasneje so nam naši rojaki pripovedovali, kako krasen je bil pogled na četvorico Jugoslovancev, ki so se skupno kot mala celota, v temno modrih dresih z državnimi grbi spustili v borbo. Do prvega hudega klanca je še vsem šlo. Ko je pa prišel tisti težavni klanec, sta najprej ostala v ozadju dva Turka. Tu se je takoj videlo, da so si progo slabo izbrali. Mi smo se borili, kar smo mogli, posebno v klance nam nobeden ni bil kos. Vso pot smo z vso silo tekli, ne oziraje se ne na levo ne na desno, naš edini cilj je bil kolikor mogoče hitro doseči dvorišče pomorske akademije. Zadnji del proge je strmo padal proti cilju in je bil tlakovan z ogromnimi kockami. Tu smo pošteno čutili, da imamo na vsaki nogi po pet prstov, kajti tekli smo zaradi večine terena, pripravnega za okovane čevlje, kar v šprintericah, kar je tudi mnogo doprineslo k naši zmagi. Drugi, ki so tekli v copatah, so imeli po tekmi sicer dobre noge, vendar so le obžalovali, da jim ni šlo, kakor bi bilo treba.

Mi smo dali vse moči iz sebe, posebno naš mladi Kotnik, zmagovalec v tem teku, ki je 7500 m pretekel v 24'40.6" in se na cilju zgrudil, da ni niti videl niti slišal množice, ki mu je navdušeno ploskala. Kotnikova požrtvovalna borbenost je prinesla njemu in Jugoslaviji največji uspeh na tej tekmi. Njegova zmaga je odločila tudi zmago naše ekipe. Bručan, ki ga Turki poznajo in se ga spominjajo še iz leta 1935., je dosegel 6. mesto, jaz sam, ki sem do 1500 m, dokler

Zlata plaketa; nekoliko povečana

je tek šel po ravnem, bil na 11. mestu, sem se, ko je proga krenila v klanec, pri 4000 m pomaknil na 9. in sem na cilju dosegel 7.; Kvas se je vkljub boleči nogi pogumno držal in je dosegel 9. mesto. Grki so zasedli 2., 4. in 10., Turki pa 3., 5. in 8. Tako je naše moštvo doseglo zmago z najnižjim številom točk: $1 + 6 + 7 = 14$, dočim so jih Grki in Turki nabrali po 16. Naši državi se je tako posrečilo, da je enkrat postala prva in najmočnejša balkanska država v tej težki športni panogi. Svoji domovini smo mi štirje Slovenci priborili krasen pokal, trije najboljši med nami pa smo dobili vsak krasno zlato plaketo. Prav posebno pa smo se še veselili, ker smo bili trije Jožeti. Nato je bila svečana razdelitev nagrad in pa razglasitev rezultatov. Najboljša trojica je stala na zmagovalnem odru, naš zmagovalec na najvišjem mestu s krasnim pokalom v roki. Odigrale so se

4. Še Carigrad — za slovo.

V veliki dvorani pomorske akademije so nam postregli s čajem in limonado; na razpolago nam je bila tudi dolga miza, obložena s samimi slaščicami, kjer si je vsak privoščil, kar je hotel in kolikor je mogel. Ko se je spuščal mrak na

zemljo, smo zapuščali otok z mislijo, ali ga bomo še kdaj videli. Po kratki vožnji, ki je sedaj hitro minila, smo se že pričeli bližati krasno razsvetljenemu Carigradu. Ko smo pristali, je pričelo nalahko rostiti. Preden smo se odpeljali v naš hotel, nam je številna množica čestitala k uspehu. Takoj so nas vsi spoznali, posebno je prišlo k nam mnogo naših rojakov, ki so se skupno z nami veselili zmage. Povsod med množico pa si slišal »Jugoslavija birinči (= prva)«.

Zvečer je bil v našem hotelu prirejen velik banket; priredil ga je guverner mesta Carigrada. Nam kot zmagovalcem so odkazali najlepše, častne prostore. Po obilni in res dobro pripravljeni večerji smo se napotili zopet k našim rojakom v njihove društvene prostore, kjer smo se počutili kakor doma. Pozno ponoči smo šli k počitku. Bil je že velikonočni ponedeljek. Tedaj nas je Bručan povabil v svojo sobo in nas pogostil z velikonočnim »žegnom«, ki mu ga je na »turško rajžo« dala s seboj njegova skrbna žena: s potico, pirhi in s klobaso. Tako smo šele sedaj lahko mirno praznovali svoje domače praznike.

Naslednjega dne dopoldne je bil ogled mesta. Ker je bil Bručan že pred leti v Carigradu, nas je kar on vodil po mestu in nam pokazal razne zanimivosti. Evropski del Carigrada, Pera, je najbolj krasen, ima tudi podzemsko železnico. Najprej smo se napotili v pristanišče, kjer je polno tržnic z raznovrstnimi morskimi ribami. Skoraj pri vsaki hiši pa je stal človek pri majhni peči in kar na prostem pekel in prodajal ribe, posebno okusno tunino. Šli smo tudi v tržnico, kjer imajo ogromne zaloge pomaranč, in izpraševali po cenah, ki so bile smešno nizke. Zelenjavo in sadje pa prodajajo kar po ulicah. Osli in mali konjiči imajo kar na hrbtu polne košare, prodajalec pa glasno ponuja svojo robo.

Ogledali smo si tudi nekatera krasna poslopja, tako najlepšo džamijo, Hagijo Sofijo. Pred vhodom smo se sezuli in spravili svoje čevlje. Hodili smo v nogavicah po mehkih preprogah in opazovali krasne stene iz mozaika. Posebno smo se čudili njeni velikanski kupoli, ki je tako umetno zgrajena. Mohamedanski duhovnik je pravkar na glas molil in verniki so mirno klečali ter poslušali njegovo molitev. Po ogledu — bilo je že poldne — smo hitro sedli na cestno železnico,

Zmagovita ekipa; od leve proti desni: Kvas, Glonar, Bručan, Kotnik

Naš turški mentor

ki nas je po dolgi vožnji, po večini v hrib, pripeljala pred hotel.

Popoldne smo se napotili v predmestje, kjer so bile trgovine z razno drobnarijo za spomin na Turčijo. Tu si lahko kupil za spomin kako bodalce in sploh razne jeklene predmete. Škoda, da ni bilo časa za ogled velikega muzeja; bil je namreč od našega hotela precej daleč. Pravili so nam, da imajo tam spravljene razne dragocenosti, drage kamne in lepo okrašeno orožje, ki priča še danes o nekdanji slavi in moči Turčije.

Pri Turkih se povsod pozna ogromno delo njihovega reformatorja Atatürka, ki ga res po pravici zelo častijo. V neki krasni palači so nam pokazali sobo, v kateri se je često nahajal; vse je bilo še tako ohranjeno, kakor ob njegovem ča-

su. Pokazali so nam tudi stol, na katerem je često sedel. Na ta stol sedaj ne sme nihče več sesti.

Neki profesor nam je tudi pripovedoval o šolskih razmerah, iz česar smo spoznali, da je šolstvo v Turčiji na visoki stopnji. Srednja šola ima samo šest razredov, je pa zato univerza popolnejša. Za telesno vzgojo imajo visoko šolo, ki traja tri leta; pri nas jo imamo samo z dvema. V vseh šolah goje razne športne discipline, predvsem gozdne teke, katerih se udeleži vsako leto ogromno srednješolcev pod vodstvom profesorjev, ki so na teh tekmah sodniki. Ker se ti teki vrše često in v prosti naravi, so zelo koristni zdravju.

5. Domov.

Škoda, da so krasni dnevi ob Bosporu tako hitro minili, da smo morali že v ponedeljek zvečer zapustiti gostoljubne Turke. Ogromna množica se je od nas poslovila na postaji. Posebno težko smo se poslovili od prijaznega predsednika turške atletske zveze, dr. Adnana Hüna, ki se nam je v dnevih bivanja v Turčiji zelo priljubil. Še zadnji pozdrav in vlak nas je potegnil v temno noč. Na turški in grški meji nismo imeli nobenih sitnosti s cariniki. Kmalu nato smo se že vozili po Bolgariji; da bi si napravili nekaj posnetkov, smo imeli fotografske aparate kar pri oknu, toda ne dolgo časa. Kmalu je vstopil v naš voz orožnik in nam pojasnil, da je slikanje strogo prepovedano. Zelo težko spravimo aparate, kajti krasna pokrajina nudi mnogo zanimivih motivov.

Popoldne se ustavimo v Sofiji. Ker stoji vlak dalje časa, se napotimo v mesto, kjer si nakupimo razne spomine na Bolgarijo. Cigarete nas posebno mikajo, saj so zelo poceni, 20 za 3 din, toda bojimo se jih preveč kupiti, ker smo že prej zvedeli, da so na naši meji posebno strogi glede cigaret. Vsakdo si še kupi majhno stekleničko rožnega olja in tako obloženi z raznimi malenkostmi se vrnemo na vlak, ki nas takoj odpelje proti naši meji. Komaj zapustimo mejo, že moramo oddati potne liste; vlak je nabito poln in na meji traja pregled dalje časa. Z nami so hitro opravili, ker nas je najvišji carinik spoznal, da smo državna reprezentanca in nam je tudi h krasnemu uspehu čestital. Zjutraj smo bili v Beogradu in še isti večer dospeli veseli in srečni v Ljubljano.

Ko smo se vozili v Turčijo, so nam cerkvice po višinah ob železnici klicale v spomin čase, ko so krvoločni Turki na malih konjičkih in s krivimi sabljami v rokah divjali po naših krajih, možem sekali in rezali glave, žene in otroke pa odvajali v suženjstvo, odkoder se je komaj vrnila kaka redka Miklova Zala. Ob vhodu v šempetrsko cerkev v Ljubljani še danes pripoveduje stara spominska plošča, da so to cerkev nekoč Turki požgali. Prav tako na farni cerkvi v Cerknici in pač tudi še kje drugje! Kje pa so danes?

Da so danes nekoliko drugačni, nego si mislijo še naši dedje in babice ali Župančičev »Ciciban«, smo vedeli, že ko smo se odpravljali k njim. Ko pa smo se vračali od njih, nam je bilo skoraj nekoliko nerodno, da smo mi zmagali nad današnjimi prijaznimi Turki, ki so nas za to še tako ljubeznivo pogostili in bogato obdarili.

FRANCÈ KUNSTELJ:

Spominčice

Tisti dan je bil profesor slovenščine nenavadno dobre volje, da so se dijakinje čudile. Ko pa jih je na koncu ure opozoril na proslavo, ki jo je že ondan nekaj v misel jemal, a zdaj prepustil ves program njim samim, se skoraj niso mogle znajti v svojem položaju. Za hip so bile kakor okamenele. Zvonec se je rezko oglasil in naznanil odmor. Profesor se je z malce nasmejanim obrazom umaknil iz razreda.

»Same?« je zašumelo med deklicami. Še nikoli se jim ni kaj takega pripetilo. Same naj pripravijo intimno proslavo materinskega dne, sicer bodo imele mesto nje navadno učno uro.

»Pa zakaj bi tega ne zmogle?« Tisti hip se je vse ozrlo v tretjo klop ob oknu. Mimi se je dvignila in narahlo zardela, potem pa nadaljevala: »Saj petošolke nismo samo sanjarke, kot nam očitajo! Predlagam načrt: z Nadaždo prevzamem vodstvo, za sodelovanje pa prosiva vse,« si je iz navade popravila svetle kodre in blisnila s temnorjavimi očmi. V tem trenutku je začutila v sebi moč kot še nikoli in sošolke so videle v njej več kakor v Severjevi, ki je govorila v imenu razreda, kadar je bilo potreba. Glasno pritrdjevanje, ki je bušilo iz gruč, je Mimi zamamljalo. Potem so se zmenile: Nadažda naj bi deklamirala, Severjeva recitirala, Mimi govorila (na to točko so bile najbolj pozorne). Majda in Sonja bosta zapeli pri klavirju, če ga bo mogoče dobiti iz pevske učilnice. Same niso vedele, da je že v drugo pozvonilo. Profesor zgodovine je vstopil. Ko so posedle, so se zatapljale v tisti dan, ko bodo lahko rekle: Poglejte, da znamo!... Mimi je buljila v hrbet sošolke pred seboj, a misli so ji plavale daleč od predmeta, ki ga je profesor s tako važnim poudarkom razlagal. »Ej, to bo nekaj zame,« so ji žarele oči. »Pa še lepo bomo oder okrasile, da ne bo kar tako. Tisto sliko, ki predstavlja mlado mater v družini, moramo dobiti pri Nadaždi. In jaz jo bom okrasila. Spominčic kupim na trgu. Samo spominčic, ko so pa zame spominčice tako lepe, ah! In govor? Že vem,« se je zamišljala v vsebino življenja, ki ga živi mati. Katera? Ah, saj je vseeno, kakšna mati, glavno je, da bo lepo sestavila in še lepše govorila. Ej, to bodo gledale!... Tako je minila tretja ura in tudi četrta takisto. Po šoli so se deklice še enkrat zgrnile v gručo, Mimi je stopila v

sredo in jim povedala, da se mora za jutri že vsaka javiti, kakšno snov si je izbrala, da se potlej dokončno pogovore o proslavi. Prijazno sonce jim je posijalo v gladka lica, ko so se pripodile skozi velika vrata na cesto.

Nekaj časa sta šli skozi mestni šum skupaj z Nadaždo kot vsako opoldne, a od tistih kostanjev pred sivim poslopjem bančnega zavoda je morala Mimi sama. Drugikrat so ji uhajale radovedne oči v pisane modne izložbe, tako z užitkom je zasledovala najneznatnejše novosti, ki so prihajale v ta njen mali svet. In potem sta se ob zdolgočasnih šolskih urah z Nadaždo na tihem pomenkovali, katera je zasledila več zanimivosti. Tokrat pa so njeni šolenčki — ni bilo dolgo, kar jih je kupila — hitreje zaudarjali po pločniku. Gledala je predse in se zamišljala dalje: »In obleka? Že vem, tisto višnjevo s snežnobelim ovratnikom si pripravim, nove šolne, svetle nogavice, frizuro...« Se zavedala se ni, kako je v tem opoju že prišla do vrat tetinega stanovanja.

To tiho srečo in ponos je zaklenila globoko v svojo notranjost. Popoldne jo je teta povabila na sprehod, pa je odklonila, češ da zaradi učenja ne utegne. Zaprla se je v svojo sobico in se zazrla v knjige na mizi. Ne, učila se ne bo, saj je vendar zdaj proslava na vrsti. Govor, ta mora biti res dobro pripravljen... In že je v duhu zgrabila troje misli, da se bo nanje oprla pri sestavi: mati, ki daje otroku življenje, mati, ki se za otroka žrtvuje — žrtvenica, kakor sveča, ki se použiva za druge, in mati, ki za to žrtev ne prejema plačila. Tako bo torej zgradila govor in potem bo poiskala za okras še kaj izrekov slavnih mož, umetnikov in pisateljev. In pri važnih besedah bo postala za hip in potem nadaljevala z zanosom, da bo vse strmelo v mlado govornico. In od časa do časa bo z drugo roko naredila primerno kretnjo in pokazala na sliko, ki jo bodo krasile spominčice. Ah, te spominčice, kaj niso kakor matere, vse nežne, in ko ovenejo, jih vržemo proč?... Da, to primeri bo porabila, zato na spominčice ne sme pozabiti. Kako bo ponosna. Kaj Severjeva, naj se le skrije, zdaj je na vrsti Mimi in samo ona. Še to bi bilo dobro, da Severjeva ne bi nastopila. Saj res, to! Z Nadaždo se bosta dogovorili in recitacijo bi dale drugi. Tako, da.

Ko je šla Mimi drugo jutro v šolo, je zavila mimo trga, da bi pogledala za spominčicami. Pa jih še ni bilo videti. Vse so že prodajali, samo spominčice še ne. Že je mislila vprašati drobnokletce, ki je ob sivem zidu ponujalo šopek živomodrih sviščev, pa jo je poklicala sošolka, ki je prišla za njo. Bila je Severjeva. Mimi se je prestrašila in zardela. Ne, se je zbirala, tej pa ne smem povedati o spominčicah, jih bom že dobila, saj je časa še dovolj. Skoraj zasovražila je sošolko. Le kako, da sta se morali srečati, pa prav danes!

V šoli so se spet zgrinjale med vsemi odmori v gručo in spet je imela Mimi glavno besedo. Najprej je na hitrico pregledala snov, ki so ji jo prinesle. Potem so določile, da bodo že popoldan imele kratko vajo. Ko pa je ena predlagala, naj bi k proslavi povabile še druge razrede, so se vse spogledale, potem pa glasno potrdilo predloženo misel. Da, naj pridejo še drugi, naj pridejo petošolci, Petrin, Delnič, Valdon, pa Ivan in Mirko, da, Mirko, Nadaždin brat, ki ga ima Mimi tolikrat v mislih, odkar je obiskala sošolko na domu. To bo strmel, ko bo videl Mimi — govornico. Res, tako bodo storile in na proslavo se bodo morale seveda res dobro pripraviti.

»Torej popoldne zagotovo!« je Mimi še vsaki posebej zabičala, da ne pozabi. Kar v šoli bodo skušnje. Potem sta ostali z Nadaždo sami. Zdaj je bila Mimi vsa srečna, da bo lahko izvedla načrt: Severjeva naj bi ne sodelovala. »Kaj bo mislila?« se je Nadažda čudila in se ustavila, ko sta stopili skozi vrata.

»Mimi!« je v tem nekdo poklical in obe sta se ozrli v desno. Tam ob vrtni ograji je stalo kmečko dekle. Mimi jo je takoj spoznala. Bila je Francka, njena starejša sestra. Na glavi je imela pisano ruto, v roki pa je držala cekar. Kakor katera onih, ki prihajajo na trg prodajat.

Sestri sta se spogledali. Mimi je zardela. Vsa zmedena je bila. Pa ravno zdaj pride motit njen razgovor, zdaj, ko je tako važno! Že jo je zgrabila misel, da bi se obrnila in z Nadaždo odšla. Odšla bi in zatajila sestro. Potem bi se zgovorila, da sta imeli z Nadaždo tako važen razgovor o šolski nalogi, ki jo bodo jutri pisale. Pa tega ni zmogla, čeprav je tisti hip zasovražila sestro. Da, zasovražila, ko je pa stala tam vsa kmečka, Mimi in Nadažda tega nista vajeni. Ah, Mimi ima še nove šolne, svetijo se ji, Francka nosi vse oguljene, blatne. Moj Bog, saj v mestu ni več blata...

Z Nadaždo sta se ločili in Mimi je stopila vsa nejevoljna do Francke, ki jo je čakala.

»Domov pridi, mati so hudo bolni.« Sestri se je glas skoraj tresel in Mimi je videla, da ima motne oči. Zdaj ji je bilo šele jasno, zakaj je Francka prišla prav pred šolo čakati; tega sicer nikoli ni storila in drugih domačih tudi nihče ne.

»Mati? Kaj — saj so zadnjič pisali —.« Mimi je vzelo besedo, sama ni vedela, kaj ji je bilo na srcu. Mati je nevarno bolna in zdaj — ali naj gre domov zato? Pa danes še ne precej in zdaj res ne, ko pa je proslava pred dunmi. Saj je vendar nemogoče.

Ali Francka je dopovedala, kako je doma. In ko je pred njo skoraj na glas zajokala, se je Mimi le vdala. Oglasili sta se pri teti, potem pa šli na vlak. Mimi ni več mislila na Nadaždo, na popoldansko skušnjo, na svoj govor, še na spominčice ne. Vlak je trudoma drvel v sončno popoldne. V težkem kolesju je zdolgočaseno ječalo. Tako žalostno, da bi Mimi najrajši zajokala — — —.

Ta večer je bila Mimi sila trudna, zakaj vožnja jo je zmučila in potem še hoja — saj je Sv. Andrej dobri dve uri od postaje — pa kljub temu ni mogla zaspati, ko je legla. Buljila je v gluho temo. Skozi priprte oknice je prihajal vonj cvetočega drevja. Noč je bila nemirna. Veter se je zaganjal v drevje, da je zdaj pa zdaj bolešno zastokalo in je bilo Mimi strah. V sosedni sobi je bilo slišati pritajeno govorjenje. Na to je zdaj mislila. In predvsem na tisti trenutek, ko sta se z materjo srečali s pogledi, ko je prišla domov. V sobi leži in umira. Pa zdaj še ne...

Čudno se ji je nocoj vse zdelo. Vse drugače ko o božiču, ko je zapuščala dom. Takrat je mati samo bolehala. Niso mislili, da jo bo zdaj tako prišlo. Tudi o veliki noči je bila še dobra. Potem so Mimi sporočili, da je slabša. Mimi se v te besede ni zamislila. Bile so ji vsakdanje. In še potem, ko je prišla ponjo Francka, ni na to dosti pomislila. Saj bi najrajši kar v mestu ostala. Le kaj so si sošolke mislile, ko je ni bilo k vaji! Pa nje, ki je imela vso proslavo na svojih ramah... Ne, to zdaj Mimi nič ne briga. Naj store, kar hočejo. Stopila je iz njihovega sveta, nekdo jo je poklical in tega klica ji ni bilo moči preslišati. To je grozno v človeškem življenju, kadar zaslišiš tak klic. Grozno...

Tudi tedaj še ni zatisnila očesa, ko je prišla v sobo Francka in zaprla okno, zakaj sapa je udarjala besno v oknice in dež je začel pršiti. Potem je Francka legla, ne da bi rekla besedo. Mimi jo je slišala, da je zdaj pa zdaj sunkoma zahtela, pa glas je s silo pridržala. Obe sta gledali v trdo temo. Obe sta imeli iste misli: Kaj, če mati umrje? Saj jih bo doma še veliko za delo: Francka, Tona, Pepa,

Janez in Tine. Tudi očeta so kmalu lahko pogrešili — njega je vojska vzela. Mimi ga še poznala ni. Ali zdaj ne bo tako, če umrje ona. In Mimi jo je gledala, kako je izpit njen blede obraz. Kaj ni to mati — tista mati, kateri na čast bi morala Mimi sestaviti govor. Ali je tedaj kaj na to pomislila? ... Nič, prav nič... Pri Sv. Andreju je bila ura. Mimi je štela udarce. Dve čez polnoč. Zunaj je pršil dež.

Tako je bilo tudi naslednjo noč. In tudi tretjo. Že je posijal mednje svetel žarek, mati je prišla k zavesti in vse se je oddahnilo. Kakor da je nekdo prinesel novo življenje in Mimi je pomislila na sošolke, na Nadaždo, ki jo čaka vsak dan, da bodo napravile zadnjo skušnjo, zakaj še dva dni je časa do nastopa.

Ko so pa tisti večer vsi skupaj brez skrbi legli, je prišlo tisto, česar so se najbolj bali. Sredi noči je mati klicala Mimi. Samo Mimi. In Francka jo je zbudila, naj gre v sobo, kjer leži mati. Mimi se je zbegala. Pa zakaj prav njo kličejo?

Pa je le vstala in tiho vstopila.

»Mimi, da — boš — pridna...«

Mimi se je ustrašila. Ko je opazila, da je bolnica zatisnila trudne oči, se je vsa stresla v smrtni grozi.

»Matil« je zaklicala in se vrgla na posteljo. V tem je pritekla Franca.

»Kaj je?« Mimi je ihtela...

Ko so pritekli v sobo še Pepa, Tona, Janez, ni mati več dihala. Klicali so jo, pa nikogar ni slišala. Izdihnila je. Mirno, tiho. Kakor sveča, ki se použije. In v hišo se je naselila žalost, bližina smrti, ki je tako strašna, grozna, da vse spremeni. Vse: obraze, oči, srca in duše. Pri Sv. Andreju so se oglasili otožni zvonovi...

Tako je bilo tiste ure.

Tretji dan so se spet oglasili zvonovi. Tokrat za pogreb. Bilo je deževno. Še nebo se je solzilo za ta žalostni dan — — —

Drugi teden se je Mimi vrnila v mesto. Ko je stopila med sošolke, je vse utihnilo. Severjeva ji je prva izrekla sožalje. Potem Nadažda in še vse druge. Govorile pa niso skoraj nič. Videle so Mimi. Samo Mimi, ki se je vrnila vsa izpremenjena. Pa ne samo, da je imela žalno črno obleko, tudi v obraz je bila vsa druga. Oči so ji bile še motne, vse krvave.

Ko sta šli z Nadaždo domov, ji je povedala, da proslave materinskega dne niso imele. Da je namreč Severjeva predlagala, naj bi odložile zaradi nje, zaradi Mimi. Zdaj pa da je tudi ne bo — ali pa, kakor bi Mimi odločila.

Mimi si je obrisala solzo, ki ji je zdrknila po zbledel obrazu, potem pa tiho rekla: »Ne bi rada —.« Beseda se ji je zateknila. Nadažda jo je razumela.

Tisto popoldne je sedela Mimi sama v sobi. Zrla je v odprte knjige, pa zdele so se ji vse mrtve.

Potem ji je pogled počival na šopku svežih spominčic, ki jih je prinesla s seboj od doma, od Sv. Andreja. In tedaj se je domislila tistih dni, ko se je pripravljal na govor.

Zunaj, nekje visoko nad pisanim mestom je sijalo prijazno sonce, a Mimi ni vedela zanj.

Ožbej

Zadnje zvezde so ugašale, ko so pri Kuteju v Trdnji vesi zaškrípala pódna vrata in se je na pragu s palico v roki pokazal Ožbej. Na otepu slame je prenočil. Sicer je imel namen že včeraj priti domov v Žužaliče, pa so se mu vso pot noge kar zapletale, da je le s težavo rinil naprej. Iz bolnišnice sester elizabetink se je vračal. Skoraj vso zimo je bil tam. Ledvice so mu nekaj nagajale in tudi želodec ni bil čisto v redu. Zdaj so mu za silo pomagali, popolnoma pozdravi se pa star človek tako nikoli. Kakšen križ mu vedno ostane. Da ne pozabi, da je na svetu.

Ožbej je že za veliko noč hotel domov, pa ga niso pustili. In tako je vse praznike prebil v bolnišnici. Pa je bilo kaj hudo — zanj, ki je leto za letom veliki teden pel jutranjice v cerkvi in sploh pri obredih pomagal gospodu Mateju. V bolnišnici pa je na veliki petek mesto pretresljivega petja ob odkrivanju križa in raglje slišal le vojaške koračnice. In na veliko soboto! Kako lepo je v Žužaličah gospod Matej trikrat po vrsti zapel alelujo in prav tako lepo so mu jo trikrat po vrsti odpeli pevci pod Ožbejevim vodstvom — druga leta, kajpada; letos pa je Ožbej ležal v bolnišnici in poslušal besede v tujem jeziku, ki jih je sicer razumel, potolažile ga pa niso. In na veliko nedeljo zjutraj je druga leta vodil petje pri žužališkem pranganju okrog cerkve — letos pa niti k maši ni mogel. Lep zvočnik je bruhal iz sebe besede in godbo kot prejšnje dni. Ožbej se je čudil, kako morejo drugi bolniki s takim veseljem in navdušenjem poslušati, ko je njega jezilo, da bi vse razbil. Ni bil, kaka mevža, takrat ga je pa vendarle zmoglo. Jokal je. Sestra Agnes, ki mu je stregla, ga je začudeno gledala. Ko ji je razložil, ga je razumela in ga skušala potolažiti.

Po veliki noči se je Ožbeju spet poslabšalo, a le za nekaj dni. Ko pa je pod oknom ozelenela lipa in so zjutraj, ko je zvočnik molčal, v njenih vejah začeli peti kosi, se je Ožbej kar pomladil. Sestra Agnes se mu je čudila, ko je bil tako vesel in zgovoren. Zdravnik mu je dovolil, da sme petega maja domov. Ožbej je bil tega vesel, a ko se je spomnil majniških šmarnic, petega maja ni čakal. Zadnjega aprila ni odnehal, dokler mu niso prinesli obleke in palice, da je šel. Do Svinče vesi se je zategnil z vlakom, naprej je moral pa peš. V Trdnji vesi ga je prehitela noč, da je moral prenočiti, zdaj je imel pa še dobre pol ure do Žužalič. Seveda, včasih, ko je bil še mlad, od Trdnje vesi do Žužalič niti četrte ure ni imel kaj opraviti. A tistih časov ne bo več nazaj. —

»Kaj ste že vstali?« se je začudila Kutejka, ko je prišla iz hleva.

»Dro,« je pritrtil Ožbej in se zahvalil za prenočišče. »Saj zdaj bom pa kar brž doma!«

»Pa bi počakali, da vam malo mleka zavrem. Daleč sicer ni, navkreber pa je. Boste laže hodili.«

A Ožbeju se je preveč mudilo. Saj mora biti o pol šestih že doma, že v cerkvi. Takrat se začno šmarnice in Ožbej je vendarle organist, ki mora za maj biti na svojem mestu. Sicer zdaj pevskega zbora skoraj nima, ker so fantje in moške šli na vojsko. Toda dekleta so še doma. Veliko v žužališkem zboru tudi deklet ni, res je tako. Onegava Trezej se mu je tam poleti izneverila ter zdaj le redko vidi cerkev od znotraj, kakor pravijo, in Kariceljnova Nanej je šla za njo; kakih pet jih je pa vendarle ostalo in nekaj bodo že tudi te zapele.

»Za maj mora biti petje, če vse sam pojem,« je pribil Ožbej in se pogнал v breg. Poti je bil vaju, da bi po umih prišel domov, saj je neštetokrat hodil todle v Trdnjo ves po pošto za gospoda Mateja. Ožbej je bil gospodu Mateju vse: organist, mežnar, hlapec, dekla, da, ko je zbolela gospodova sestra Hanca, mu je bil pol leta celo za kuharico. In ker Ožbej ni bil oženjen, mu je gospod Matej dal stanovanje kar v farovžu in ga povabil tudi k svoji mizi. O, gospod Matej je imel Ožbeja rad in kar ponosen je bil nanj. »To je pa moj kaplan,« ga je kazal svojim tovarišem, ki so prihajali v Žužaliče na obisk.

Ožbej je bil truden. Na poseki ob poti je poiskal štor, sedel nanj in gledal nad vrhovi dreves v dolino.

»Tamle je Svinča ves in tamle je Loka, todle pa Trdnja ves,« si je pokazal s palico. »In tamle je Naravnikovo izaro,« je jezero komaj ločil od zelenega polja in gozda. Kar oči so se mu zasvetile, ko je zagledal vodo. Voda je Ožbeja vedno veselila. Voda in glasba. Če bi ga ne bili dali v šolo za žvrgolista, bi bil prav gotovo postal mornar. Veslal pa je kljub temu rad in če je le mogel, je smuknil v Naravnikov čoln in vozaril po jezeru. Toda kje so zdaj tisti časi?! Zdaj si mora mesto z vesli s palico pomagati naprej...

Nerad se je dvignil, a je moral naprej, če je hotel do šmarnic v cerkev. »Le kdo zdaj po cerkvi ureja?« ga je zaskrbelo. Pa se je spomnil, da mu je pred veliko nočjo farovška Hanca, ki ga je prišla obiskovat, povedala, da kar sama vse uredi. Zvoni pa navadno gospod Matej. Da bi ga za drugo še kar pogrešali, je rekla, le za orgle ni nikogar. In da bo velika noč kaj pusta, če Ožbeja ne bodo spustili iz bolnišnice. Pa ga res niso. In tako so tudi o veliki noči v Žužaličah orgle molčale. Sicer zna učitelj Tauschitz igrati morebiti bolje kot Ožbej, a njemu bi bilo pod čast, voditi slovenje in povrh še cerkveno petje. Seveda, ko bi bil Adamčev Maksej za veliko noč prišel domov, kot je druga leta, bi bilo pranganje in sploh velika noč bolj vesela. Maksej pa na orglah brez dvoma poseka tudi Ožbeja, a na žužaliških ne, ker jih je Ožbej pač bolje vaju. Sem pa tja se kaka tipka ne oglasi kar takoj ali pa sploh ne. Ožbej take natančno pozna in zato brž poišče druge. Makseja pa to precej moti. Sicer so že zbirali za nove in Ožbej je pričakoval, da bo Makseju letos poleti za novo mašo že na novih igral, na, pa so Makseja koj jeseni poklicali k vojakom in tako bo nova maša kdo ve kdaj. Z orglami pa zaradi vojske tudi ni nič...

»Glej ga, kako se koplje,« je Ožbej postal in se smejal kosu, ki je čofotal v potočku. »In nič se me ne boji! Ve, da mu nič nočem,« se je veselil. Pa ga je pri tem zmotil glas žužališkega zvona. »Že pol šestih,« se je ustrašil. »Zamudil boš, zamudil, Ožbej,« je potožil in se z novo vnemo gnal v breg. »Nič ne dé, saj bo gospod Matej najprej bral na prižnici, do maše pa že pridem. Saj se vidi že zvonik,« se je potolažil in si z roko pokazal med drevjem križ na zvoniku. —

Gospod Matej je ravno prišel s prižnice, ko se je Ožbej ves utrujen in vroč privlekel v zakristijo.

»O, Ožbej,« je gospod vzkliknil tako glasno, da se je slišalo po vsej cerkvi. »Zakaj nisi sporočil, da bi ti prišel kdo naproti. Zdaj si pa tako izmučen. Na pelerino, da se ne prehladiš.«

»Saj nisem vroč,« se je branil Ožbej. »Kar pristopite, jaz grem pa na kor, da bomo peli.«

»Nikar se ne muči, saj imamo že drugega organista.«

»Res?« je bil Ožbej skoraj užaljen.

»Veš, Ožbej, pri Lipeju imajo nekega Poljaka, ujetnika, ki je študiran človek in ki zna tudi na orgle. Starega Lipeja sem naprosil, da mi ga za včasih posodi. A tako mu ne gre kot tebi.«

»Pač naših orgel še ni vaju,« je rekel Ožbej in šel na kor, čeprav ga je župnik svaril, naj se varuje prehlada. Druge krat je le s težavo lezel po strmih stopnicah na kor, danes je pa nekajkrat kar po dve prestopil. Pevkam, ki so ga pozdravljale, je samo malo odkimal, Poljaku pa je ponudil roko in ga po nemško prosil, naj za danes orgle prepusti njemu. Poljak se je seveda takoj umaknil.

Ožbej je sedel za orgle in pogledal po majhni cerkvi svetega Ožbalta, svojega patrona. Moška stran je bila prazna, le nekaj otrok in starcev je sedelo v prvih klopih, žensk pa je bilo veliko. Ko je zvonček oznanil pristop, se je Ožbeju kar samo zasmejalo. Pritisnil je na tipke. Stare so bile žužaličke orgle, stare in že precej polomljene, a pod Ožbejevimi rokami so donele še vedno močno in ubrano. Po cerkvi so obrazi kar zažareli. Saj so že iz župnikovega vzklika v zakristiji sklepali, da se je vrnil Ožbej; ko pa so zadonele orgle, so vsi vedeli, da je res. Ožbejevi prsti so prebirali tipke in ubirali melodije, kot so jih sicer le na sam sveti večer. Iz cerkve na kor pa so začeli prihajati moški, prav za prav že sami starčki. Prvi je prišel Lipejev Zep, ki že kakih dvajset let ni pel na koru, a danes ni hotel, da bi pele samo ženske. Za njim sta prišla še Košarjev Mihej in Rjavčnikov Tinej, za njima Strdenov Jakej, prav nazadnje pa je pristopil še stari Lipejev Noltej. Ožbej jih je hvaležno pogledal in jim pokimal, potem pa se ozrl še k pevkam. Kar vesel je bil, ko je tudi med njimi opazil nekaj starejših. Hribernikova Treza je bila tam in Majčnikova Hana pa majhna in grbasti Šašlova Mojca, ki je imela čudno lep in močan glas, — o, in tudi Karičelnova Nanej se je vrnila na kor. Ves nasmejan je Ožbej intoniral prvo pesem in dal znamenje za začetek.

»Že slavčki žvrgolijo...«

se je zaslišalo s kora. Pevcem je pritegnila vsa cerkev. Saj veliko ljudi ni bilo v cerkvi, ker žužališka fara ni velika, vendar je v majhni cerkvi tako odmevalo, da so bili vsi čisto prevzeti. Lipejevemu Nolteju so pritekale po licih debele solze in Hribernikova Treza se je začela brisati z rutico; glas Šašlove Mojce je visoko plaval nad drugimi, zraven pa je bilo prav razločno slišati Strdenovega Jakeja, ki je s hripavim glasom in nekoliko za drugimi pel:

»... in vneti te slavimo...«

Vendar se nihče ni smejal, niti Ožbej, ki je bil sicer pri petju kaj natančen, ni nič rekel. Mirno je na orglah spremljal pevce in dal znamenje za drugo kitico, ko so prvo končali.

Pesem za pesmijo so peli in kitico za kitico. Ožbeju je z obraza sijalo zadovoljstvo, kot bi bil že na pol v nebesih, prsti so mu gibčno skakali od tipke do tipke, spretno je izpuščal tiste, ki se niso več oglašale, in segal oktavo višje ali nižje, vedno nove pesmi je začel in vmes vedno nove melodije. Pevci pa so peli, vsa cerkev je pela — pobožno in veselo. In po maši se je pevcem na koru pridružil tudi župnik.

»Ožbej, daj še tisto: »Marija, Mati ljubljena,« se je sklonil k organistu. In Ožbej jo je zaigral. Pevci so jo zapeli in ljudje v cerkvi so ponavljali za njimi. Danes se nikomur ni mudilo domov.

Že tretjo kitico so peli:

»... Ko nas objame smrtna noč,
nas milo sprejmi ti...«

Zdaj pa Ožbej ni mogel več. Z glavo in obema rokama se je naslonil na tipke, da so orgle čudno zahreščale, in zajokal. Pevci so za hip prenehali, potem pa peli naprej.

»... Saj tebe, Mater, ljubimo...«

Župnik se je sklonil k Ožbeju.

»Ne morem več,« se je Ožbej vzravnal in se koj nato naslonil na gospoda Mateja. »Ne morem več,« je ponovil in debele solze so mu pritekale po licih. »Pa še jutri,« je hvaležno pogledal pevce in se skušal nasmehniti Jakeju, ki je bil s svojim hripavim glasom pri petju skoraj dve besedi za drugimi.

»Greva domov, da dobiš kaj gorkega,« je silil gospod Matej.

»Ne morem,« je povedal Ožbej. »Marija, ti me varuj,« je požebiral in se čisto naslonil na gospoda. Pristopila sta Tinej in Mihej, da bi Ožbeju pomagala v farovž.

»Pa še drugič,« je organist utrujen pokimal pevcem in pogledal tipke, preden sta ga Mihej in Tinej zanesla po stopnicah s kora. —

Toda Ožbej ni nikoli več pritiskal na tipke. Lotila se ga je huda pljučnica, ki je njegovo izmučeno telo ni preneslo. Dober teden nato mu je Lipejev Poljak na žužaliških orglah zaigral zadnji pozdrav.

MIHA KLINAR:

V svetlih piramidah luč drhti ...

V svetlih piramidah luč drhti,
a v mojem srcu luči ni...

In te zvezde, zvezde bele,
kot bolestne rože bi cvetele...

Na nebu svetli srp je lune;
je drevje črno kot v molitvi nune...

Razgrinja noč pretemne pajčolane,
odpira v srcu mi skeleče rane...

A. B. PASTUŠKIN:

Vaščila

Nadiža prve je poti
in Soča Ti srebrila;
in zvest si jima v zrele dni,
ko više pnó se krila.

Tvoj duh, v obe zaverovan,
to zemljo obletava;
Tvoj duh od nje ne more stran.
Obema kličem: Zdrava!

Pismo nečaku

Dragi Janko!

Nevzdržno se bliža čas preizkušnje Tvoje zrelosti. Matura! Vstop mladcev v moško dobo pomeni pri primitivnih narodih svečan trenutek, na katerega se doraščajoči pripravljajo z vzdržnostjo in telesnim naporom. Tudi srečanje ob zeleni mizi je doživetje, ki se bolj od vseh drugih šolskih spominov vtisne človeku v dušo. Še mnogokrat boš v sanjah trpel zaradi njega! Ker se izpit duševne zrelosti nekako krije s telesno dozorelostjo, je ta čas navadno odločilen za vse življenje.

Dragi, že so Ti minile — upam — poslednje srednješolske počitnice ob lepi veliki noči. Tudi Ti vstajaš iz svojih neurejenih let na življenjsko pot zorenja. Že je tu maj s cvetjem in prvo ljubeznijo. Letos ne bo časa za doživetja, prekmalu bodo za Teboj sladkosti kratke, a večno lepe. Če boš ohranil nanje čist, neizpačen in morda kar malce neroden spomin, Te bo to oplajalo vse življenje. Veliko spoznanje Ti daje Tvoj striček: do kraja izpita časa prinaša samo praznino razočaranja.

Ne silim vate s svojo izkušnostjo; kar Ti hočem danes povedati, je samo lastno obujanje spominov ob Tebi in Tvoji mladosti. Težo spoznanj boš doživel sam, ko boš padal, padal, a znova vstajal, dokler se ne boš utrujen umiril v večnem razumevanju...

Zadnji šolski dan! Koliko veselja, ki ga bo le redko zmotil bolesten usmev ob misli na nejasno bodočnost! Okrašeni z rdečim cvetom, ki je kri z naših zelenih oken tam v kmečkih hišah, boste zaključili osemletno šolsko delo. Le bežno boste vrgli pogled nazaj, potem pa sprožili na neljubo preteklost kamen in se zagnali na zadnjo vzpetino tega grebena. Neljubo pravim, ker ne bo časa za iskanje prijetnih uric, ki jih boste odkrili šele kdaj pozneje — kot jaz sedaj...

Tako kratek je čas do mature, zato bodo dnevi polni neutrudnega učenja, ponoči ob brleči petrolejki v podstrešni sobici, podnevi v parku na klopi s hrbtom proti soncu, v gozdu v hladni senci ali na zeleni trati. Vse okrog Tebe bo bujno kipelo življenje rastlinstva in živalstva, Ti pa boš sredi vsega tega s knjigo in zvezki v rokah. Ne boš spoznaval življenja in sveta iz neposredne bližine, temveč preko mrtvih črk — čudna urejenost človeške pameti, kajne?

Sam sem bil nekoč slaboten dijaček, zato v Tvojih dneh nagonsko nisem zdržal v zatohli in vlažni podzemski sobi starega mariborskega poslopja. Ven, ven sem silil vsak dan iz šolskih prostorov, ven po pičlem, kar preveč gosposkem kosilu, ki sem si ga priberačil v veliki restavraciji. Na zrak, na sonce, v gozd, pa čeprav me je šumenje junijskega žitnega klasja in gomazenje in žgolenje živalic uspavalo, da sem na mehki travi zadremal in zasanjal o zrelosti... Daleč iz mesta sem silil, da sem bil čisto sam. Nikoli nisem mogel študirati v družbi, sam sem bolj nemoteno dojemal vtise in pojme. S kmetov sem bil kot Ti, zato sem vedno nehote rinil nazaj in nazaj.

Ko sem se vračal po delu in počitku ves svež, čist in mladosten, sem bliže mesta srečaval še več takih samotarjev s knjigami. Hodili so, ob ribnikih sem in

tja, se srečavali v mislih in očeh, ista usoda jih je večkrat zblížala in spletale so se mlade ljubezni, neredko usodne za preizkušnjo zrelosti.

Čas beži in nekega dne boste rekli: »Jutri pišemo slovensko...!« Zjutraj boš spet hitel ves vznemirjen in notranje razgiban nekdanjo šolsko pot. Mogoče imaš deklet, ki Te bo v teh dneh preizkušnje spremljalo ob delu. Mislila bo nate in Ti prinesla pero in peresnik za pismo, da bo Tvoja roka bolj srečna. Mogoče bo naloga lepa in se boš razpisal iz dna svoje mlade duše. Vem, da sodeluješ pri dijaških listih, objavil si že nekaj dobrih stihov, potem si se lotil proze, o kateri si nekje slišal ali sam čutiš, da je pri nas v zagati.

Tudi druge pismene bodo šle — čas je tiran —, četudi manj lepo in prijetno: matematika, tuji jeziki. Po kratkem oddihu šele nastopiš javno v svoji pravi osebi: obred preizkušnje ob dolgi zeleni mizi pred številno, molčečo komisijo in neznano tujo osebnostjo. Postavil se boš v novi obleki, ki so Ti jo starši s težkim trudom nabavili, ali pa si si jo v glavnem sam zaslužil s poučevanjem. Četudi ni črna, salonska, pa je lepa, mladostna, in glavno — dekletu je všeč. Nekeč so se zeleni mizi klanjali cilindri in fraki, dandanes jih niti diploma ne doživi. Kako so se časi spremenili!

Ko boš — upam — srečno prestal zrelostno preizkušnjo, boš šele videl, kako čudno si živel zadnje tedne: kot nekje v zvezdah in si zdaj nenadoma spet padel v zemsko življenje. Veselja, čestitanja, pripovedovanja ne bo ne konca ne kraja. Dekle Ti bo pripelo slovenski šopek — da, zdaj si potrjen!

Matura je velik napad na živce. Tako obsežnega, po snovi raznovrstnega in po času tako strnjenega izpita človek ne doživi ne prej ne poslej. Izpiti na visokih šolah se delajo v povsem drugačnih okoliščinah: z drugačno pripravo, ob bolj sorodni snovi, po prostovoljni izbiri snovi in časa. Po nagli pripravi, mnogovrstnem gradivu in kratkem času je zrelostni izpit morda nekoliko podoben le izpitu za rezervne častnike.

Maturi sledi prostost, kot je, zavestne, ni bilo nikoli prej in je nikoli več ne bo. Vse počitnice prost, storil si svojo dolžnost, sedaj Ti je odprt ves svet. Žal se dandanes že kmalu oglasiyo moreče skrbi z vprašanji »kam?« Doslej je vsako leto po počitnicah šlo samo naprej, vedno za eno stopnico navzgor, a sedaj?

Spominjam se, kako sem o počitnicah po maturi ponovno prihajal v mesto in se vračal pred svojo, sedaj tako ljubljeno gimnazijo (ljubimo prav navadno šele takrat, kadar smo kaj izgubili). Kot zločinec sem se vračal, vedno se mi je zdelo, da imam tam še kaj opraviti, poiskati pošto, vrniti izposojeno knjigo ali kaj podobnega. Sluga in profesorji, ki so se mimogrede oglašali na šoli, so se mi čudili, kaj da iščem. Šele takrat sem dognal, da sem zares postavljen pred vrata, da nimam na šoli nič več iskati, da nima nihče več skrbi nad menoj. Pojdi kamor hočeš, mi je zvenelo v srcu. O, tako zaželeno beseda, a tako težka in bridka, kadar jo dosežeš! Sam! Kam? S kom? S čim? O, da, tudi razpوتا so križev pot! Ko nisem mogel ustreči materi in ji napraviti veselja, ki ga je morda kdaj zaobljubila nebesom, je nastal med menoj in domom razkol in bil sem še bolj sam. Taval sem naokrog in preklinjal svojo usodo. Tedaj sem imel neko noč čudne sanje: sam sem bil na svetu kot za kazen upornik, ležal sem vznak na zemlji, skozi srce sem imel zabiti kol, s katerim sem bil prikovan na zemljo kot nesrečni Prometej... Med mračnimi oblaki se je prikazal sivi obraz Boga Očeta in še enkrat sem slišal Kajnovu preklestvo: mučil se boš na zemlji, ki ti bo rodila le trnje in osat, v srcu pa boš nosil zvezdno nebo in spomin na raj...

Dragi, takrat sem dosanjal skrivnost trpljenja, od takrat je tudi križ mojega življenja lažji. Da bi ga tako kmalu doumel tudi Ti!

Ko zvem za Tvoj uspeh in ga bom s Teboj vred vesel, Ti povem na uho še nekaj, česar Ti Tvoj skrbni oče gotovo še ni izdal. Ko se je namreč ravno pred osmimi leti po učiteljevem in katehetovem nasvetu odločil Tvoj očka, moj ljubljeni brat, da Te dá v šole, sem bil jaz odločno proti sklepu. Poslušaj vzroke! Tudi moji starši so bili zelo revni in le z največjo muko sem se prebijal iz razreda v razred, od izpita do izpita. Ravno sem odhajal z visoke šole ves zagrenjen in trdno prepričan, da je bilo škoda tolikšnega neznanskega truda in napa za razmeroma tako skromen uspeh (takrat se je pričela doba, ko so diplomirani filozofi morali že po leto dni čakati na izvrševanje poklica in na kruhek, se razume, da so ga stradali vso svojo boro mladost!). Ne čudi se torej, da sem takrat mislil, da je za kmečkega otroka bolje, če ne sili v šole, v mesto, da ne troši toliknega truda zaman, da je bolje, če ne okusi grenkega spoznanja. Spomni se na čudoviti Prešernov sonet o Vrbi, ki ga more do zadnjih globin podoživeti samo kmečki študent.

Svoje pomisleke sem zaupal Tvojim roditeljem. Ne vem, ali je zmagala Tvoja trma — hotel si v šole, kot stric in gospod da boš, si rekel — ali katehetova volja (če je prestal stric Jože, bo Janko še laže: pomagal mu bom sam, pomagal bo stric — gospod katehet je delal kar račune brez krčmarja —, razmere so dandanes za študenta ugodnejše kot prècej po vojni, imamo domove, kuhinje itd.), no, dejstvo je, da si danes maturant, jutri abiturient, pojutrišnjem visokošolec, civis academicus. Morda boš celo osrečil svojo mater in faro, ki že dolgo ni imela novomašnika...

Tako tudi danes popravljam svoje prepričanje, česar je kriva Tvoja in Tvojih kmečkih vrstnikov žilavost. Dokopal sem se do novega, lepšega spoznanja: čim več trpiš, tem več spoznaš, tem bolj si močan in tem več ljubiš. Le tak zna pravilno ceniti vrednost dela in življenja! Danes vem, da so kmečki študenti, ki so že tako zgodaj spremenili sebi primerno okolje in morali prenesti pretres presaditve v nove razmere, ki so svoje doraščajoče dneve preživel v največji bedi in skromnosti, ob malo svetlobe in malo sladkosti, najbolj utrjeni in za delo sposobni slovenski ljudje. Špartanska vzgoja do nastopa moške dobe jim je torej samo v dobro.

Ne zameri, Janko, da sem se protivil Tvojemu šolanju: veš, hotel sem Te med drugim tudi ohraniti naši zemlji, ki potrebuje še največ zdrave in močne krvi, hotel sem Ti prihraniti razočaranje meščanskega sveta in Ti odtegniti od ust grenko čašo spoznanja življenja. Danes pa sem vesel Tvojega koraka: vem, v vsem Tvojem delu se bo zrcalila Tvoja kmečka vztrajnost in skromnost, nenehna ljubezen do zemlje, iz katere si izšel in ljubezen do večnega tipa siromašnega slovenskega študenta. Če si doslej od zemlje in človeka na njej samo jemal, jima boš, vem, odslej dvojno dajal! Vedno se rad spominjaj svoje poti navzgor in z razumevanjem podpri tiste, ki bodo za Teboj šli isto pot. V ta opomin Ti pošiljam skromno darilo, da v trenutku, ko nastopiš pot samostojnosti, ne boš suh...

Lepo Te pozdravlja

Tvoj stric Jože.

Jurčkova fotografska šola

19. Prava kamera

Jurček se ustavi včasih pred izložbo fotografske trgovine in je kar ves zmeden. Tolika izbira, zakaj neki je vse to? Tam kamera, pripravna za žep, tu prizmatična oblika; ena ima kar dva objektiv, druga samo enega. Poleg čisto enostavne kamere stoji taka, ki ima vgrajene vse mogoče pripomočke. Pri nekaterih kamerah je možno objektiv celo menjati, druge so pa zopet skrajno priročne in vedno pripravljene za strel. Jurček kar ne more doumeti, da so večje navadno cenejše od manjših ali celo najmanjših.

Vendar mora biti med njimi tudi kamera, ki bo zanj prava. Saj stane vsaka precej denarja in nam

mora biti najmanj kaj let v veselje. Vobče razdelimo kamere na te tri tipe:

1. kamere na meh,
2. kamere na mali format,
3. zrcalnorefleksne kamere.

Pri vseh treh vrstah uporabljaš zviti film. S tem se ti je izbira prave kamere že znatno poenostavila. Treba se je le odločiti, kateri tip ti najbolj odgovarja. Seveda odloča tu tudi cena.

Kamera na meh je preskušen in še vedno zelo rabljen tip. Daje nam slike v velikosti 6×9 cm ali 6×6 cm ali $4,5 \times 6$ cm. S temi kamerami dobiš že brez povečave dosti velike slike. Zlasti kvadratični format 6×6 cm je v zadnjem času zelo priljubljen, ker ni treba premišljati, ali bi se odločil za pokončni ali podolžni posnetek. Kadar je kamera zaprta,

V cvetočo pomlad (Rolleiflex)

je ploska, in zato še posebno priročna. Pri najmodernejših modelih imamo vgrajen tudi razdaljemer, ki ti zagotovi oster posnetek. Toda tudi sicer ti ne dela nastavitve ostrine posebnih težav, ker so optične razmere celo pri formatu 6×6 cm zelo ugodne.

Mala kamera ti da format 24×36 mm, posebne brzostrelne kamere pa imajo celo velikost slike 24×24 mm. Ker je velikost negativa skromna, je treba povečati. Toda danes povečave

niso dražje od kopij. Zelo važno je tudi, da je mogoče dobiti moderni barvni film za enkrat samo za ta format; pri tem bo verjetno še nekaj časa ostalo. Kdor hoče torej barvno fotografirati, si mora oskrbeti tako kamero. Zaradi male velikosti negativa ima majhno razsežnost. Nosiš jo lahko v žepu in je zelo priročna. Optične razmere so skrajno ugodne; pri količjak pravilni nastavitvi dobiš oster posnetek. Boljše kamere imajo vse vgrajen razdaljemer. Film za malo kamero je res izredno poceni, zato povečave niso nobena žrtev.

Zrcalnorefleksne kamere imajo navadno dva objektiv in format 6×6 cm. Odločilno pri teh kamerah je to, da vidiš sliko že pred posnetkom veliko in svetlo v iskalo in ti ni težko nastaviti ostrine. Zato je fotografiranje z zrcalnorefleksno kamero tako lahko in zanesljivo.

Kljub zastarelosti še vedno odlično služi strokovnjaku kamera na plošče. Izborna je za pokrajinsko fotografijo, za arhitekturo, za znanstveno in tehniško delo. To pa so samo posebna področja.

Za nižješolca je najprimernejša kamera na meh s formatom 6×9 cm, ker mu da brez povečanja dosti velike slike. Nobeno drugo darilo ni tako dolgotrajno. Fotografiranje vzgaja oko in razum. Kar se dijak nauči ob prvi kameri, bo često potreboval v življenju. Fotografija si osvaja vedno več področij in je v mnogih poklicih važen pripomoček.

Za ženski spol je priporočljiva kamera manjšega formata $4,5 \times 6$ cm ali pa 6×6 cm, ki je prikladna zlasti za fotografiranje otrok, ki jih ženske vobče zelo rade snemajo. Zrcalno refleksno kamero pa kar imenujejo »damska« kamera, ker vidiš ostro sliko in izrez že na medlici. Tako fotografiranje je enostavno.

Pri višješolcu in odraslem pa odloča še posebno nagnjenje in morda tudi poklic. Univerzalna je mala kamera. Turist jo ceni zaradi malega obsega, športnik izrablja njeno priročnost in stalno pripravljenost za strel. Prijatelja narave, ki mu je zlasti do lepo oblikovane slike, pa bo najbolj zadovoljila zrcalnorefleksna kamera.

Bili-Compur, izredno zanesljiva in izborna 6×9 kamera

Isoleta, najnovejša mala kamera za dva formata $4\frac{1}{2} \times 6$ in 6×6

Rolleicord II., popularna zrcalnorefleksna kamera, tehniško popolna kakor Rolleiflex

20. Kaj pa cena?

Kamero dobiš že za vsak denar. Zavedati pa se moraš, da tudi poceni kamera ni samo poceni, temveč tudi vredna. Začetniku se zdi navadno čudno, da je često pri kamerah, ki so si na zunaj zelo podobne, velika razlika v ceni. Večinoma pa ima dražja kamera boljši, to je svetlobnejši objektiv. Svetlobnost je izražena v

Otroško veselje (Rolleiflex)

številkah 6,3 ali 4,5 ali 3,5; čim manjše število, tem svetlobnejša optika. Števila 2,8 ali 2 ali celo 1,5 imamo pri objektivih, ki skozi svojo veliko odprtino puščajo mnogo svetlobe v kamero. S tako kamero suemaš lahko celo v gledališču. Da dobimo tak objektiv, ne zadostuje, če vzamemo malo več stekla. Biti mora skrbno izračunan in točno izdelan. Razen tega pa potrebuje navadno več leč; zato tudi večja cena take kamere.

Važen je dalje zaklop. Compur se je posebno dobro obnesel in je danes najbolj razširjen. Omogoča osvetlitev od 1 do $\frac{1}{300}$ sekunde, Compur-Rapid celo $\frac{1}{500}$ sekunde. Posebni razporni zaklop pa dovoljuje skrajne osvetlitve $\frac{1}{1.000}$ ali $\frac{1}{1250}$ sekunde, ki so včasih važne zlasti pri športnih posnetkih. — Nekaj posebnega so kamere z vgrajenim razdaljemerom. Pri pogledu v iskalo vidiš najprej predmet z dvema obrisoma. Potem pa vrtilj tako časa posebni gumb, dokler se oba obrisa ne krijeta. Takrat je kamera točno nastavljena; predmet boš dobil oster na sliko, ker sta razdaljemer in

in objektiv med seboj odgovarjajoče zgrajena. Dobro je, ako ima kamera sprožilec na telesu in ne na obodu objektiva, kakor je bilo to prej običajno. Treba ti je pritisniti na gumb, ki je na zelo stabilnem delu kamere; ki se pri sproženju ne strese, kar je tudi zagotovilo za ostro sliko.

Pri nekaterih kamerah sta medsebojno v zvezi zaklop in transport filma. Čim napneš zaklop, si hkrati zavrtel filmski trak za en posnetek dalje. Tako so nemogoče dvojne osvetlitve, pri katerih ustreliš dva posnetka na isti kos filma.

Kaj se pravi to, da je mogoče objektiv menjati? Normalno optiko lahko zamenjaš s posebnim objektivom. Tako vzameš objektiv z veliko goriščnico, ako hočeš dobiti predmet pri dani razdalji zelo velik. Tako imenovani širokokotni objektiv s kratko goriščnico pa podajo predmete manjše kakor normalna optika, obvladajo pa zato večji prostor.

Brzostrelna kamera je avtomatizirana mala kamera, ki omogoča kakor strojnica v hipu več posnetkov zapored.

Važen je tudi vgrajeni samosprožilec, ako hoče biti tudi fotograf sam na sliki.

Na nekaterih kamerah je še posebej označena nastavitev z dvema posebno ugodnima točkama. Z dvema nastavitvama obvladaš glede ostrine pri majhni zaslonki ves prostor od najbližje bližine do daljave. Tako nisi navezan na točno ocenitev razdalje predmeta. Pogledaš samo, ali je predmet blizu ali daleč in vza-
meš odgovarjajočo nastavitev.

Ker bi nekateri želeli zvedeti še kaj o fotografski literaturi, bi jim priporočil te novosti, ki bodo zanimale res izvežbane amaterje:

Dr. Heeringova knjiga »V času luči« izide sredi letošnjega leta in bo nekak almanah sodobne črno-bele in barvne fotografije. V knjigi bodo zastopani tudi odlični slovenski amaterji.

Maja izide knjiga »Portret«, ki jo bo napisal dr. Oton Croy; to bo delo o osnovah moderne portretne fotografije.

Strokovnjakom črno-bele fotografije pa priporočam tudi Windischevo knjigo »Fotografski lov na stvari in ljudi« v najnovejši izdaji.

Zopet smo pred koncem šolskega leta in s tem na novi poti. Že davno ni več samo prazno geslo, da ima več od življenja tisti, ki fotografira. To je danes prepričanje milijonov, ki jim je fotografija ključ do posebnega osebnega veselja. To veselje poglobiti, je bila naloga naše dveletne fotografske šole. Zopet ti želim na pot: Srečno in svetlo! Hkrati pa ti obljubljam, da se bova še drugo leto srečavala v fotografskem kotičku, kjer boš kot izvežban ljubitelj fotografije izvedel o vseh novostih in zanimivostih.

Ob vodi (Rolleiflex)

MIHA KLINAR:

V onem večeru

Zazdelo se mi je v nekem večeru,
kot da bi kričale divje gosi,
zazdelo se mi je v nekem večeru,
kot da bi bile skale starci sključeni...

O, v onem, v onem večeru
mi mladost je šla preko oči,
kričala je plašno kot divje gosi,
zrušila se je kot starci sključeni ..

Zgodovina v znamkah

I.

Češkoslovaška republika, ustanovljena 28. oktobra 1918, je prav za prav prenehala že z monakovskim sporazumom, sklenjenim 29. septembra 1938 med štirimi evropskimi velesilami oziroma njihovimi vodilnimi državniki. Sporazum je določal, da prepusti CSR sudetske pokrajine Nemčiji, priznal pa je v načelu tudi madžarske in poljske zahteve. Izpraznitev sudetskih krajev je bila hitro opravljena in do pogodbeno določenega roka zasedbe po nemški vojski je v teh krajih imela vso oblast Sudetskonemška stranka (SDP). V tej dobi tudi s filatelistovega stališča zanimivega medvladja so bile v rabi — ker drugih pač ni bilo — češkoslovaške znamke. Ponekod pa je odredila krajevna izvršna oblast SDP, naj se pretiskajo ostale zaloge češkoslovaških znamk s posebnimi pretiski, navadno s kljukastim križem in napisom »Wir sind frei« (svobodni smo). Povsod pa so nemudoma zamenjali češke poštne žige z novimi, ki so imeli samo nemške krajevne označbe, poleg teh pa mnogokrat še kak dostavek, spominjajoč na izpremenjene razmere (na primer: »Hvala Bogu, spet smo doma« itd.). Če kje zamenja ni mogla biti dovolj hitro izvršena, so porabili kar stare avstrijske, tudi samonemške pečatnike. S prihodom nemške vojske (začetkom oktobra) so prišle z njo tudi zadostne množine nemških znamk; obenem je bilo ustavljeno pretiskovanje češkoslovaških znamk oziroma njihovo prodajanje in med 15. do 18. oktobrom so v sudetskih krajih izgubile vse češkoslovaške znamke svojo veljavo. 2. decembra je nemška poštna uprava izdala v spomin pridružitve sudetske dežele Nemčiji in dopolnilnih volitev sudetskih poslancev v nemški državni zbor dve znamki, ki predstavljata sudetsko zakonsko dvojico na poti k skupnemu delu v matično državo. — Nemškemu zgledu je najprej sledila Poljska, ki je 10. oktobra zasedla tješinsko ozemlje, 2. novembra pa še nadaljnje predele v Šleziji in na Slovaškem. V spomin na te prisvojitve je poljska izdala znamko s sliko, ki naj predstavlja »vrnitev« teh krajev Poljski. Tudi Madžarska je stavila svoje zahteve glede južne Slovaške in Karpatske Ukrajine. Ker pa neposredna češkoslovaško-madžarska pogajanja niso imela uspeha, sta obe državi sprejeli rzsodbo mešane italijansko-nemške komisije na Dunaju, ki je 2. (3.) novembra prisodila Madžarski obsežno ozemlje, ki ga je madžarska vojska zasedla od 5. do 10. novembra. Tudi ta zasedba je bila imenovana »vrnitev domov«, kakor pravi pretisk »Házatérés 1938« na dveh madžarskih, ob tej priliki izdanih znamkah. Pozneje je izšel na Madžarskem še en spominski stavek, deloma z motivi iz zasedenega ozemlja (Munkač, Komarno).

CSR je pri teh okrnitvah izgubila tretjino svojega ozemlja in prebivalstva. Spominski blok, ki bi imel iziti na dvajseto obletnico obstoja češkoslovaške republike in ki je izšel šele 15. decembra, je celo izzval ugovor nemške vlade, zaradi katerega se blok kot tak ni smel rabiti v poštnem prometu. Na bloku je namreč upodobljen veliki češkoslovaški grb, v katerem je kot sestavni del tudi grb onih pokrajin, ki so medtem že prišle v oblast Nemčije.

CSR se je po monakovskem sporazumu pričela preurejati v federativno republiko; začela je novo življenje kot tako imenovana »druga republika«. Viden izraz je našlo to dejstvo v dveh znamkah, ki sta izšle proti koncu leta 1938. Raz-

lika z dotedanjimi je tako majhna, da je nepoučeni niti ne zapazi, a vendar je silno pomembna. Dočim so prejšnje znamke imele napis ČESKOSLOVENSKO in denarno označbo Kč (češka krona), imata te dve znamki napis ČESKO-SLOVENSKO in denarno označbo K (krona). Tudi za Slovaško sta bili izdani dve znamki z enakim napisom in še posebnim pristavkom: SLOVENSKA POŠTA, a kot taki nista izšli, ker so ju dogodki prehiteli. V osrednjem praškem parlamentu je bil 19. novembra sprejet zakon o slovaški avtonomiji, 18. decembra so bile na Slovaškem volitve poslancev v samoupravni, deželni zbor, ki se je prvič sestel k seji na bratislavski univerzi 18. januarja 1939. Tega dogodka se spominja pretiskana znamka, ki jo smemo smatrati za prvo slovaško znamko, kajti — kljub napisom Československo — je veljala le na Slovaškem, ne pa tudi na ostalem državnem ozemlju.

Navzlic vsem dotakratnim preureditvam »druge republike« v smislu federativnih načel pa niso bile odstranjene niti notranje niti zunanje politične težave. Nesoglasja z Nemčijo, Poljsko in Madžarsko glede meja, z nemško in madžarsko manjšino glede njihovega položaja v državi, posebno pa še nerazčiščeni odnošaji Ukrajincev in zlasti Slovakov do osrednje vlade, so vedno huje ovirali ustalitev in utrditve države in 14. marca 1939. so Slovaki razglasili odcepitev od skupne države in ustanovitev samostojne slovaške republike. Popoldne istega dne je tudi msgr. Vološin oklical samostojnost Karpatske Ukrajine. Znamka, ki je izšla 15. marca v Chustu (in pri filatelistovskem okencu v Pragi), je edina karpatsko-ukrajinska znamka; rabila se je le en dan, saj so madžarske čete že 16. marca začele zasedati Karpatsko Ukrajino, ki je 19. marca prenehala kot samostojna republika. (Datum 2. marca 1939 je dan, ko bi moral biti sklican prvi karpatsko-ukrajinski deželni zbor.)

Po odcepitvi Slovaške in Karpatske Ukrajine sta ostali le še Češka in Moravska; njuna samostojnost je bila kaj kratkotrajna. 15. marca zjutraj je bil v Berlinu podpisan protokol o pridružitvi obeh dežel Nemčiji, 16. marca pa na Hradčanih odlok o protektoratu Nemčije nad Čecho in Moravsko. Do junija 1939 so bile v prometu vse v zadnjem času izišle českoslovaške znamke, takrat pa so jih nadomestile znamke s pretiskom, zgoraj nemškim (Böhmen und Mähren), spodaj češkim (Čechy a Morava). Pretiskanih je bilo 19 različnih vrst znamk. Zanimivo je, da znamke z Bene-

ševo sliko ni med pretiskanimi, dočim sta obe z Masarykovo sliko. Pretisk so dobile celo znamke s sliko Bratislave (s slovaškega državnega ozemlja) in Munkačeva (z madžarskega državnega ozemlja). Sedanje znamke so — kot so bile češko-slovaške znamke vedno — po svojih motivih in glede grafično-tehnične izdelave — zelo lepe. Nižje vrednote kažejo sliko lipove vejice, simbola slovanstva; višje vrednote pa imajo bolj indiferentne motive: slike raznih zgradb, spomenikov itd. Napisi so dvojezični, prav tako tudi krajevna imena (na primer Prag — Praha).

Slovaška se je pri izdajanju svojih znamk hitreje znašla. Že aprila 1939 je izšel stavek 21 vrednot, samih prejšnjih češkoslovaških znamk, pretiskanih s Slovenský štát 1939. Poleg teh sta dobili enak pretisk tudi obe prej omenjeni, za slovaško ozemlje skupne federativne države določeni znamki, ki nosita lik zaslužnega voditelja Slovakov p. Hlinke. Ker pa zaloge razpoložljivih češkoslovaških znamk niso bile velike, je morala slovaška poštna uprava misliti že takoj v začetku na lastne znamke, ki so res tudi izšle že po dobrem mesecu od razglasitve državne samostojnosti. Te znamke, ki so še sedaj v prometu in se stalno dopolnjujejo z novimi vrednotami, nosijo doprso sliko p. Hlinke, nekatere kažejo slovaške narodne noše, druge prirodne lepote, s katerimi je Slovaška tako bogata (Tatra). V novejšem času so izšle tudi razne dobrotne znamke, nekatere s sliko predsednika republike msgr. dr. Tisa, zračnopoštne itd. Zanimiva je Štefanikova serija, ki ni smela — zaradi ugovora neke države, češ da je Štefanik predločen v uniformi francoskega generala — priti v promet.

II.

Nordijske države Švedska, Norveška in Danska že od nekdaj veljajo za najbolj solidne pri izdajanju svojih znamk. Solidna je za filatelista država, kjer izhajajo izredne znamke res v izrednih prilikah, torej ne prepogosto, v velikem številu, z majhno temeljno vrednostjo in brez pribitkov, ali pa so ti prav majhni (največ 50% od temeljne vrednosti). Vse to daje poroštvo, da poštna uprava ni izdala znamk iz dobičkaželjnosti na račun ne posebno globokih denarnic znamkarjev. — Sedanji dogodki na evropskem severu so povzročili, da je marsikateri filatelista prenesel svoje zanimanje od znamk Gdanska, Poljske in Finske k znamkam nordijskih držav.

Najznačilnejša poteza izrednih znamk vseh teh držav je, da so v svojih motivih zasnovane preprosto, a okusno in da kažejo skoraj vedno le zgodovinske motive ali pa like najimenoitnejših rojakov. Le Norveška kot turistična država je v propagandne namene izdala nekaj znamk s pokrajinskimi motivi. Skoraj bi se moglo reči, da odsevajo z znamk nekatere značilne lastnosti v značaju Nordijcev: preprostost, resnost, silna domovinska ljubezen in narodni ponos. Ker so znamke brez pribitkov, so tako dostopne tudi najširšim ljudskim plastem, kar pač ne more ostati brez dobrih posledic v narodno-vzgojnem oziru. Pomislite le, s kakšnimi čustvi bi mi gledali znamko z likom Prešerna, Slomška ali Krela!

Najmanj izrednih znamk ima **Danska**. Prve so bile izdane v spomin na pridružitve severnega Slezviga po ljudskem glasovanju 14. marca 1920. Leta 1924. so izšle znamke v proslavo 300-letnice ureditve danske pošte po Kristijanu IV., leta 1926. pa v spomin prve danske znamke iz leta 1851. Leta 1935. so Danci nad vse slovesno obhajali stoletnico izdaje prve zbirke Andersenovih pravljic, ki so sedaj prevedene na vse kulturne jezike, in ob tej priliki je izšel stavek znamk, ki kažejo glavo Andersenovo (1805—1875) oziroma »morsko vilo« in

»grdega labodka«, dva lika iz njegovih pravljic. Leta 1936. so se spominjali 400-letnice verske in cerkvene reformacije in glavnega borca za reformo Hansa Tausena, pesnika danskih cerkvenih pesmi in poznejšega škofa v Ribeju. Prevažen za Dansko kot agrarno državo je zakon iz leta 1788., ko je bilo odpravljeno popolno gospodarsko in osebno podložništvo kmeta graščaku. (Pri nas je trajala tlaka vse do 1849.) Nič čudnega ni, če so se Danci spomnili tega zakona ob njegovi 150-letnici z znamko, ki predstavlja kopenhagenski spomenik kmetove osvoboditve. Tudi svojega največjega kiparskega umetnika evropskega slovesa Thorvaldsena (1767—1844) je počastila danska poštna uprava ob priliki stoletnice njegovega zadnjega povratka iz Rima v Kopenhagen (1838). Thorvaldsenovih slavnih del, za katere je jemal motive iz grškega bajeslovja in iz zgodovine krščanstva, je zelo veliko. Eno prvih, ki mu je tudi odprlo vrata v svet, je čeznaravni kip bajeslovnega Jazona. — Poleg teh znamk je izšlo še nekaj dobrodelnih v korist Rdečega križa, institucij za raziskovanje raka in Hanssenovega podpornega sklada ter nekaj spominskih ob filatelističnih razstavah in ob 25-letnici kralj. vladanja.

Norveška je izdala svoj prvi spominski stavek znamk ob stoletnici svoje ustave (1914). Leta 1848. je prenehala nadoblast Dancev in nadomestiti bi jo morala švedska nadoblast. Toda nerazpoloženje Norvežanov proti Švedom je izrabil takratni namestnik v deželi Kristijan Friderik, ki je na sestanku narodovih zastopnikov v Eldsvoldu dal zelo svobodoljubno ustavo in se oklical za kralja. Toda kmalu je podlegel Švedom, ki pa so Norvežanom pustili njihovo ustavo; tako je prišla Norveška v personalno unijo s Švedsko, ki je trajala do junija 1905. — Zanimiva sta dva stavka znamk propagandnega značaja: prvi v korist poleta na severni tečaj, ki ga

je organiziral Amundsen, drugi pa opozarja s svojim napisom na zelo važno otočje Svalbard, ki ga mi metočno imenujemo Spitzbergi. Nato je leta 1928. izšel stavek znamk ob stoletnici rojstva Henrika Ibsena (1829—1906), najpomembnejšega norveškega pesnika in dramatika, ki je s svojimi deli močno vplival na evropsko književnost. Naslednje leto je izšel podoben stavek v spomin stoletnice prerane smrti Nielsa Henrika Abela (1802—1829), imenitnega matematika, ki si je na primer dobil svetovno slavo z izsledki v teoriji enačb. Leta 1930. so se na Norveškem spominjala 900-letnice smrti svojega kralja Olafa II. Svetega, pod katerim se je pokristjanjevanje uspešno nadaljevalo. Trondhjemska katedrala, najlepša norveška cerkev, se je začela zidati na njegovo pobudo. V korist pospeševanja tujskega prometa sta izšle dve seriji znamk s sliko Severnega rtiča, ki mnogim velja za najsevernejšo evropsko točko, čeprav ne leži na celini, marveč na strmokalnem otočku Magerö. Leta 1932. je izdala poštna uprava štiri znamke ob stoletnici rojstva Björnstjerna Björnsona (1832—1910), književnika in politika ter Nobelovega nagrajenca. Dve leti pozneje je izšel podoben stavek v spomin 250-letnice rojstva Ludvika Holberga (1684—1754). Po rojstvu Norvežan (rodil se je v Bergenu), je velik del svojega življenja preživel na Danskem. Bil je zgodovinar, velja pa zlasti za utemeljitelja danske veseloigre. Leta 1935. so izdali Norvežani znamke v korist mednarodnega sklada za podpiranje političnih beguncev, ki se po njihovem slavnem rojaku imenuje tudi Nansenov sklad. Nansen (1861—1930) je bil polarni raziskovalec, oceanograf in politik, ki je kot tak dobil leta 1922. Nobelovo nagrado za mir. Pozornost vzbujajo zaradi nenavadnih motivov tri tujskoprometni progadandi namenjene znamke iz leta 1938. Poleg naštetih je izšlo še nekaj izrednih znamk: ena v korist zgradbe bolnišnice za zdravljenje raka z radijem in štiri znamke kot spomin na leto 1938. umrlo kraljico Maud v korist kraljičinega podpornega sklada.

Največ izrednih znamk je izdala Švedska (prvo že leta 1903.). Nekaj posebnega po svojem namenu so tako imenovane črnovojniške znamke iz let 1916. in 1918. Izkupiček od teh znamk je bil določen za opremo in oborožitev črne vojske tretjega (zadnjega) poziva. Leta 1920. je izšla znamka z glavo Gustava II. Adolfa v spomin 300-letnice ureditve poštneega prometa med Stockholmom in Hamburgom. Naslednjega leta so izšle tri znamke s sliko Gustava I. Vaze (1496—1560), ki je pred 400 leti razdrl personalno unijo z Dansko in tako dosegel popolno samostojnost švedske države. — V letu 1924. sta izšle dve spominski seriji: prva ob priliki 8. svetovnega poštneega kongresa v Stockholmu, druga ob 50-letnici svetovne poštne zveze. Ob 70-letnici sedanjega kralja Gustava V. (1928) je švedska poštna uprava izdala stavek dobrodelnih znamk, čigar izkupiček je bil namenjen zavodom za pobijanje raka. Leta 1932. so se Švedi ponovno spomnili kralja Gustava II. Adolfa, enega svojih najimenitnejših vladarjev, ki je pred 300 leti (6. novembra 1632.) padel v bitki pri Lützen. Bil je silno podjeten vladar, poln najsmelejših načrtov; njegov življenjski cilj je bil, razširiti državo po obalah Vzhodnega morja in jo napraviti za velesilo, enakovredno Franciji in Avstriji, na znotraj pa jo na vseh področjih urediti. Marsikaj se mu je posrečilo, marsiktere načrte pa mu je prekrizala prezgodnja smrt, a jih je pozneje deloma uresničila — s sodelovanjem državnega kancerja Axela Axenstjerna — njegova hči in naslednica kraljica Kristina. Med te spadata uvedba poštne službe po vsej državi (spominski stavek iz leta 1936.) in ustanovitev švedske kolonije ob reki Delaware ob atlantski obali (spominski stavek iz leta 1938.). — Leta 1935. so Švedi proslavljali 500-letnico prvega svojega državnega zbora, ki ga je sklical

leta 1435. v Arbogi Angelbrecht, ko se je hotel kot vodja Švedov otresti danske nadoblasti. Od leta 1938. dalje je izšlo še nekaj spominskih stavkov. Prvi je Svedenborgov. Emanuel Svedenborg (1688—1772) je bil učenjak na najrazličnejših področjih (jezikoslovje, matematika, prirodoznanstvo); pozneje se je obrnil k teozofiji in je ustanovitelj neke protestantovske verske ločine. Znamke, izdane leta 1939. v spomin P. H. Linga, pesnika in pratvorca telovadnih sestavov, ter J. J. Berzeliusa, znamenitega kemika, in K. Linnéja, takrat najveljavnejšega botanika, je »Mentor« že omenil (5. št.). Letos pa je že izšel stavek znamk v spomin Bellmana, najboljšega švedskega liričnega pesnika.

* NOVE KNJIGE *

Robert Hichens: Alahov vrt. Roman. 1940. Založila »Naša knjiga« — Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Naša knjiga II. Iz angleščine prevedel Anton Anžič. Natisnila Jugoslovanska tiskarna, podružnica v Novem mestu. Str. 404. Cena vez. 100.— din. Hichens se je rodil 1864 v Kentu na Angleškem, študiral je poleg drugega tudi glasbo in žurnalistiko, kateri se je spočetka posvetil, pozneje pa je prešel v pripovedništvo in dramo. Najbolj znan je njegov roman *The Garden of Allah*, katerega smo dobili zdaj v slovenskem lepem prevodu Anžičevem. Alahov vrt je — puščava, je Sahara, ob robu katere živi zdaj pisatelj blizu Kaire. Alahov vrt obiskovalcem filmov ne bo neznan in bodo prav zato nemara radi segali po njem. Takoj pa povem, da je ta roman zrelo delo, ki ga otrok ne prebavi, ker je v njem globoka življenjska modrost, kateri mladostnik ni dorastel. Zgodba je sicer kaj preprosta: bogata Angležinja pride s svojo spletično po očetovi smrti v Afriko in doživlja v Beni Mori prve skrivnosti puščave. Že na poti v to mesto se začne zanimati za čudakega sopotnika Androvskega, v katerega se pozneje zaljubi in z njim poroči, čeprav jo pred njim svari dobri župnik, ki sicer nič ne ve o njem, a ga le čudno odbija. Po poroki odideta še globlje v

puščavo, prav v njeno srce — v Amaro. Med potjo, ko menita, da sta dosegla največjo srečo in mir, se začne ob srečanju s francoskim častnikom ob trapistovskem likerju peripetija, dokler ne zazija ob podobni situaciji v Amari prepad in se zdi, da ni več rešitve. Pa je junakinja romana Domini Enfilden močna žena, ki živi iz vere, in je tudi grozno odkritje, da se je poročila z ubeglim trapistom, ne stre. Njena ljubezen iz vere je tolika, da prestavi gore: Androvskega vrne samostanu, sama pa kupi Anteoni-jev čudoviti vrt v Beni Mori in živi ob robu puščave. To preprosto zgodbo — kaj bi napravili naši naturalisti iz nje! — je prežaril Hichens z vso bajno lepoto oaz in puščave, njenega sonca in mesečine in z vso opojnostjo tropske flore, ob čemer človek nujno raste, kakor je paradokсно — v duhovnost.

Sveto pismo stare zaveze. Prvi del. Pet Mojzesovih knjig in Jozuetova knjiga. Z odobrenjem škofa lavantinskega priredil dr. Matija Slavič, profesor biblijskega študija stare zaveze na teološki fakulteti ljubljanske univerze. V Celju 1939. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. Izdala Bogoslovna akademija v Ljubljani. 13. knjiga. Str. XVI + 650 in štiri priloge (zemljevidi). — Po uvodni besedi

lavantinskega škofa nam prireditelj podaja splošen uvod v sv. pismo stare zaveze in še posebej Uvod v Pet Mojze-sovih knjig, ki podajajo prezanimivo zgodovino o početku sveta, prvo zgodovino človeštva sploh in še posebej izvoljenega ljudstva vse dotlej, da pripelje Jozue Izraelce v obljubljeni deželo. Za Dalmatinovo Biblijo 1584, Japljevim (1791) in Wolfvim prevodom sv. pisma (1857) prihajamo zdaj zopet do popolnega prevoda sv. pisma, ki smo ga težko čakali, ko Wolfvega ni več dobiti in nam Mohorjeva izdaja v Lampetovi in Krekovi prireditvi ne podaja celotnega besedila. Da bi prevodu nove zaveze (1925—1929) in temu prvemu delu stare zaveze v doglednem času sledili še drugi deli 39 knjig, da bi bil celoten prevod vernim čitateljem v duhovno korist, našemu slovenskemu jeziku pa potrdilo njegove življenjske moči!

Dr. Reya Oskar: Vremenoslovje. Poljudna izdaja. Ljubljana 1940. Založila Jugoslovanska knjigarna. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Str. 117. Cena kart. din 50.—, vez. v platno din 60.—. Nov, moderen vremenoslovni priročnik, ki je bil potreben, ker Šubičevi »Temelji vremenoznanstva«, ki so izšli 1900, bi bili danes, ako bi jih bilo še dobiti, le že zastareli. Avtor je namenil to knjigo predvsem opazovalcem na meteoroloških postajah, a tudi sadjerejcem,

vinogradnikom, vrtnarjem, gozdarjem, čelbarjem, letalcem in vsem, ki se gibajo v naravi. Na poljuden, a vendar povsem znanstven način seznanja bralce z zračnim pritiskom, sončno toploto, temperaturo zraka, z vetrom, vlago v zraku, s slabim in lepim vremenom in še s troposfero in stratosfero. Vso razlago in vsa izvajanja pojasnjujejo številne slike, črteži in vremenske karte. Praktična knjiga, po kateri se spleča seči!

Juliusz Slowacki: Oče okuženih. Pesnitive. V Ljubljani 1939. Poslovenil in študijo napisal Tine Debeljak. Z risbami okrasila Bara Remec. Izdala Vera Remec. Tiskala Jugoslovanska tiskarna. Str. 45. Cena din 24.—. Trozvezdje Mickiewicz—Slowacki—Krisinski pomeni vrh poljske romantike. Dr. Tine Debeljak nam je ob stoletnici prve izdaje prevedel to najlepšo pesnitev Slowackega (1809 do 1849), ki podaja pretresljivo zgodbo o očetu okuženih, kako gleda zaporedno smrt svojih sedmero otrok in žene, vse družine, in odhaja iz karantene v morilni puščavi. Slowacki je sam napisal prelep uvod v to svoje delo, ki se tudi v slovenščini lepo in gladko bere. Prevajalčeva študija o Slowackem je toplo pisana in čeprav je zgoščeno podana, vendarle izčrpno pokaže vso pesnikovo pot in delo. Debeljakov prevod, ki je izšel samo v 300 izvodih, prav toplo priporočam.

* P O M E N K I *

—le. Kakor bi rad priobčil v tej številki Vaš potopis »Če študent na rajžo gre...«, sem ga moral zaradi pomanjkanja prostora odložiti. No, saj aktualnosti ne izgubi! Pride v novem letniku na vrsto. Pisan je prav prijetno in vsebinsko zanimivo. Pesem je slabša. Če že

uporabljate sonetno obliko, bi morali paziti, da bi v njem uporabljali res rime in ne asonance!

M. K. To pot sem Vas bil res vesel. Razen ene ali dveh so vse dobre in kažejo res pesnika. Upam, da se boste v novem letu še česče oglašali!

Slavoljub. Bilo je že stavljeno, a je moralo zaradi pomanjkanja prostora izostati. Počaka, da pride na vrsto v oktobru. Je prav lepo pisano in tudi vsebinsko zgrabi. Tudi zadnje pride prav!

I. K. Črtico in pesmi prihranim. Skušal bom vse opiliti in kdaj pozneje kaj priobčiti.

Š. S. Hvala lepa za prijazno pozornost! Veseli me, da se me še spominjate. Poslano je prišlo prepozno, a bom spravil. Veste, uredniku pride le prav, če ima spravljene rezerve. Pozdravljeni!

B. S., Bled. O priliki kar pošljite in zadostno frankirajte! Ako bo kaj dobrega, bom izbral in priobčil, drugače Vam pa povem svoje mnenje v pomenkih. Po sebeh ne bom odgovarjal.

Kselip. Verzi Vam teko, obliko obvladate, kar kaže sonet, a v besedju ste še preveč vsakdanji, kar kvari celotni vtis. Upam, da se prihodnje leto še kaj oglasite in da uspete.

S. S. Za Vas velja isto!

Fr. K. Utrinka sta lepo pisana in sta pesem v prozi. Če bi mi preostajal prostor, bi ju bil v tem zvezku priobčil. Tudi v drugih stvareh ste že boljši.

Tine Obmejski. Tudi Vaše stvari so prišle prepozno, da bi jih mogel še letos upoštevati. Mislim pa, da boste napisali še kaj boljšega.

Obsavski. Kako, da se niste že prej nič oglasili? Iz poslanega sklepam, da bo šlo. Oglasite se prihodnje leto kar osebno!

Vsem. Ob koncu letnika se vsem mladim prijateljem Mentorja zahvaljujem za njihovo zanimanje za list in jih prosim, naj mislijo tudi o počitnicah nanj ter mu pripravijo čim več dobrih prispevkov, katere bom v novem letniku z veseljem sprejel. — Ako bi želel kdo originalne platnice za letošnji letnik, naj ga prinese ali pošlje upravi in nakaže obenem 20 din za vezavo.

Mentor je imel 1410 naročnikov, in sicer dijaških 1092, drugih 318.

* NAŠI ZAPISKI *

Dva jubileja

Dr. Francè Kidrič — šestdesetletnik.

Letos v marcu je praznoval svojo šestdesetletnico Francè Kidrič, vseučiliški profesor na ljubljanski univerzi in največji raziskovalec in poznavalec starejše dobe slovenske književne zgodovine. Rodil se je v Radanski vasi pri Rogaški Slatini na Štajerskem, študiral v Mariboru in na Dunaju, postal uradnik na Dunaju v dvorni knjižnici, še študiral v Rusiji, nato pa postal profesor na dunajskem vseučilišču — za slovansko jezikoslovje, od 1920 dalje pa je redni profesor na slovenskem vseučilišču v Ljubljani.

Pomen dr. Franceta Kidriča je za slovensko književno zgodovino izredno velik, saj je najboljši poznavalec starejše slovenske književne zgodovine vse od njenih početkov pa do leta »pomladi narodov« 1848. Kdo od vas ne pozna Kidričevih globokih in obširnih študij iz te dobe naše književne zgodovine vse od stoletij beležk do prejšnjega stoletja? S posebno ljubeznijo in vnemo se je Kidrič lotil raziskovanja dobe reformacije v naši književnosti, z nič manjšo ljubeznijo pozneje dobe našega narodnega preporoda od 1768 do 1848. Tretji problem, ki se mu je pa posvetil z največjo vnemo, je problem našega največjega pesnika in umetnika — Franceta Prešer-

na. Iz vseh teh dob naše književnosti in o nešteti naših velikih osebnostih, zlasti o Prešernu, je napisal Kidrič, skoraj bi dejal, nepregledno množico člankov, razprav, ocen in zapiskov, vse delo našega jubilaranta pa se zlija v dvojce njegovih življenjskih del: v delo celotne zgradbe naše starejše slovenske književnosti in v tri velike knjige o Francetu Prešernu. Zadnji dve deli moremo imenovati naravnost epohalne razprave iz slovenistike.

Delo in metoda dr. Franceta Kidriča sta strogo znanstveni, stvarni in realistični, slog pa je v nekaterih njegovih razpravah zaradi stroge znanstvenosti in stvarnosti, skoraj bi rekel, skopo suh. Kidriču je pri njegovem delu pomembno in važno le dejstvo samo, zato nič ne kombinira, zato izpod njegovega peresa ne priteče nobena romantična zanesenost.

Kidričeve zasluge ob njegovi šestdesetletnici so za slovensko književnost in našo splošno kulturno zgodovino še neprecenljive, a vendar že mogočno vidne. Slovenska slavistična znanost je prav z njim vredno postavljena ob stran slavističnim vedam pri vseh drugih slovanskih narodih. Zato se čestitkam k njegovemu jubileju pridružuje tudi »Mentor« v imenu vse slovenske študirajoče mladine, v imenu najmlajšega slovenskega inteligenčnega naraščaja. Ad multos annos!

F. J.

Dr. Joža Lovrenčič — petdesetletnik.
Naš urednik dr. Joža Lovrenčič je tudi letos v marcu obhajal svoj pomembni jubilej — svoje srečanje z Abrahamom. Nikakor bi ne bilo prav, če bi zaradi prevelike skromnosti šel njegov »Mentor« mimo jubileja svojega vestnega in marljivega urednika. Vsaj nekaj kratkih besedi mu moramo posvetiti!

Dr. Joža Lovrenčič je doma iz Kreda (rojen 2. marca 1890) pri Kobaridu na Goriškem. Študiral je v sončni Gorici in v Gradcu ter postal profesor slovenščine in klasičnih jezikov. Kot profesor je

služboval v sami Gorici, Trstu in Ljubljani. Tu biva sedaj in izobražuje naš mladi slovenski učiteljski naraščaj. Za doktorat iz filozofije je napisal disertacijo o goriškem narodnem preroditelju Valentinu Staniču. V slovenskem kulturnem življenju je Lovrenčičevo delo zelo pestro, saj ga poznamo kot pesnika in pisatelja, mladinskega pisatelja in vzgojitelja, prevajalca in kritika ter kot urednika dijaškega lista »Mentorja«. V prvih početkih je bil zlasti pomemben kot lirskega pesnika. Kot tak je bil na višku v drugem desetletju našega stoletja, njegova lirska pesem pa je značilna po tem, da je prešla iz impresionistične v ekspresionistično. (Zbirka: Deveta dežela, 1917.) Odlikuje se kot religiozni pesnik (pesnitev Oče naš). Pomembna je tudi njegova epika, saj nam je prav v zadnjih dveh letih napisal prelepo Legendo o pastirici Uršiki in zaključil delo dolgih let ter ustvaril slovenskega Favsta v Sholarju iz Trente. To delo je naravnost njegovo življenjsko in najdaljše pesniško delo (o tem delu je »Mentor« že obširno spregovoril). Kot prozaist je Lovrenčič napisal nekaj povesti (Publius in Hispala, roman iz starega Rima, Anali izumrlega naroda, roman iz življenja starih Ilirrov ob ustanovitvi Akvileje, Cesta in njen voz, povest iz 14. stoletja, Pereči ogenj, gorenjska povest, Božja sodba, povest iz 18. stoletja s kroparsko zgodovino, Dom ob Soči, Tiho življenje, zbirka legend, mladinski zgodbi Pastir z belo ptico, Tonca iz lonca) in več črtic krajšega obsega; iz premnogih se zrcali življenje njegovih dragih Primorcev. Poskusil je tudi kot dramatik z mladostno ljudsko igro »Gorsko življenje«, s prizorom iz bojev za majsko deklaracijo 1917, Vstajenje, v »Naši Zvezdi« pa »Iz teme k luči«, z zgodovinskim ozadjem reformacije, in skico božičnega misterija »Sodobnik«. — Kot literarni zgodovinar je napisal več pregledov goriškega slovstva in biografije pomembnejših goriških kulturnih delavcev, letos pa

je isto snov obravnaval v razširjenem obsegu v vencu predavanj v ljubljanskem radiu. Zelo številni so končno njegovi prevodi iz Svensona (Nonni!), Weiserja (Najmlajši poročevalec) in iz italijanščine: Lorenzini, Storžek; Grazia Deledda: Novele, Golobi in jastrebi). Kot književni kritik pa je zlasti v »Slovencu« in »Mentorju« pa tudi v »Domu in svetu« napisal dolgo vrsto ocen.

Lovrenčič je potemtakem zelo vidna in pomembna osebnost v vsem slovenskem kulturnem, posebno pa še v književnem življenju. Ob petdesetletnici želi Mentor svojemu uredniku in voditelju slovenskega dijaštva samo to, da bi še dolgo delal za našo mladino in jo vodil po katoliški in slovenski poti. Bog ga živi še mnogo let!

F. J.

* FILATELIJA *

Prof. St. Plut:

Kramljanje o filateliji

Nekaj pripomb

Na poziv, da popišete napake o lepljenju znamk po sliki v 7. številki, ni prejel urednik filatelističnega kotička nobenega odgovora. Kaj ste res vsi zadovoljni s takšnim lepljenjem? Še več, sklepati bi se dalo iz vašega molka, da so take tudi strani vaših albumov. Napravite torej o počitnicah red v svojih zbirkah, da bomo lahko pričeli v novem letniku »Mentorja« razgovore o »višji filateliji«.

Napak kar mrgoli! (Primerjaj sliko!) Imena držav se ne pišejo spodaj, marveč zgoraj. Na levi ni robu. Ker sta Belgijski Kongo in Egipt državi, ki imata dosti znamk, dosegljivih tudi malemu zbiralcu, bi bilo bolje vzeti za vsako poseben list. Ker pa sta zemljepisno predaleč narazen, njune znamke na skupni list ne spadajo. O lepi razvrstitvi znamk ni sledu. Znamke velikega in majhnega, pokončnega, navadnega in povprečnega formata so nalepljene v divjem neredu, prav tako znamke istega stavka (na primer prva znamka v tretji in tretja znamka v četrthi vrsti), ki spadajo sicer ali skupaj ali

pa na somerno ležeča mesta. Nalepljene so postrani, celo narobe, deloma pa se prekrivajo; ravnila pač ni imel ta, ki je tako razvrstil znamke. Albumova stran je tudi prenapolnjena z njimi, zato trpita okusnost vtisa in preglednost. Koristni bi bili kratki popisi držav, zlasti pa posameznih znamk. Premisli, ali ne bi bila zbirka več vredna — ne denarno, marveč vzgojno —, če bi stale pod vsako znamko opazke, kot na primer v četrthi vrsti: Memnonova kolosa — doplačilna znamka z orientalsko ornamentiko — sfinga s piramido v ozadju — sfinga od spredaj — Pylon pri Karnaku. Praviš, da ne moreš zvedeti teh podatkov. Če jih boš hotel dobiti, jih boš tudi mogel.

Filatelist pa, ki hoče biti v svoji zbirki popoln, bo lepil znamke po drugih načelih. Vpošteval bo leto izdaje in temeljno vrednost, lepil bo torej znamke po stavkih. V tem slučaju pa ni več vrednost zbirke v tem, da je v velikem in v malem lepo sestavljena, marveč v tem, da je več ali manj popolna. Za malega znamkarja je lepljenje po stavkih le pri domačih znamkah priporočljivo.

Odziv na željo po popisu napak lepe znamke v 8. številki je bil — za prvi začetek — zadovoljiv. Napak ne bom popisoval, ker ima naslikana znamka vse napake, o katerih je bil govor v 8. šte-

vilki. Pripomnil bi le, da ni napaka, če ni pod sliko besede Vagner ali pa če je. Sta to pač dve znamki iz različnih stavkov. Rahel žig, kot ga ima desna znamka, je mnogim znamkarjem nadvse zaželen, čeprav ni dobro čitljiv. Če bi bila desna znamka brez žiga, bi bila neprimerno več vredna (in ne manj, kot nekateri menijo). Le v nekaterih primerih je nerabljena znamka manj vredna kot (lepo) žigosana. O popolni brezvrednosti nerabljenih znamk pa sploh ni govora. O tem pa kaj več v naslednji številki.

Nekaj novic

Znamke, ki jih ustvarja kupčijski nagib. Otok Pitcairn, ki spada upravno k Novi Zelandiji, je samoten košček kopna, ki leži na pol pota med Novo Zelandijo in Južno Ameriko daleč od prek-morskega prometa. Sedaj je postal v poštnem oziru samostojen in 210 ljudi — toliko jih namreč vseh skupaj živi na tej zaplati zemlje — bo odslej lahko frankiralo svoja redka pisma z domačimi znamkami. Zanimivost svoje vrste je tudi, da je teh 210 prebivalcev potomstvo 21 tahitskih otočank in otočanov in 9 belcev — upornikov z angleške ladje »Baunty«, ki so se leta 1790. iz strahu pred kaznijo zatekli na ta strmi, s koralnimi čermi obdani otok. — Ifni, del Španskega Maroka, 60 km dolg in 30 km širok obmorski predel, je tudi dobil svoje znamke.

Nova vrsta znamk. Ne smete misliti, da je v poštnem prometu in z njim v filateliji že vse iznajdeno. Kaj šel! Iz Argentine poročajo o novem izumu. Tam more sedaj vsakdo na poštнем uradu oddati ustno sporočilo. Za napravo plošče in »fono« — poštno pristojbino se plača za notranji promet 1.18 peza, za zamejstvo 1.50 peza. Vsako sporočilo sme imeti dve sto besed.

Znamka — narodno-vzgojno sredstvo. USA so se odločile, da izdajo 7 stavkov znamk s slikami svojih najpomembnejših

kulturnih delavcev. Stavki po 5 znamk bodo posvečeni umetnikom, pisateljem, pesnikom, skladateljem, vzgojiteljem, učenjkom in iznajditeljem.

Koliko nas je? Po podatkih »Benthleye's Philatelic Times« je danes na vsem svetu okrog 12 milijonov organiziranih znamkarjev, to je nekako en znamkar na 1000 »navadnih« ljudi. Jugoslavija v podrobni preglednici ni posebej omenjena; po zgoraj omenjenem filatelističnem listu utegne znašati število vseh filatelystov v balkanskih državah skupaj okrog 40.000. To število pa je bržkone previsoko. Hrvatski Filat. Vjesnik ceni vse jugoslovanske organizirane znamkarje na 1500, k čemur pride še okrog 3000 neorganiziranih, skupaj 4500 znamkarjev, kar je samo ena devetina vseh balkanskih filatelystov. Ker pa je filatelija v drugih balkanskih državah — z izjemo morda Romunije — še slabše razvita kot pri nas, je število 40.000 organiziranih balkanskih znamkarjev vsekakor previsoko cenjeno. Zanimivo je primerjati B. Ph. T.-ove cenitve s cenitvami filatelističnega lista »Orient Post« iz leta 1930. Po teh cenitvah je bilo leta 1930. na vsem svetu skupaj okrog 3 milijone znamkarjev. Če vzamemo, da sta obe cenitvi enako točni (ali pa enako netočni), ugotovimo, da je danes štirikrat toliko filatelystov kot pred desetimi leti, kar je gotovo velik napredek in dobro znamenje za bodočnost filatelije.

*

Znamkarjem: Koritnik M., Poklar Fr., Robida B., Oblak G., Grims Fr., Hribar J., Dečko Dr., Rojs I., Virant A. Z odgovori sem — v vrstnem redu Vaših imen — še precej zadovoljen. Nekaj pogrešnih misli Vam popravljam med pripombami. Skušal bom dati vsem, ki ste se odzvali s popisi napak, nagrade; Vam, da poplačam trud in poštne stroške ter napravim malo veselja, drugim pa v opomin. Nekaterim bom posebej odgovoril na njih vprašanja.

*Nalagajte svoje
prihranke pri*

L J U D S K I P O S O J I L N I C I V L J U B L J A N I

Izplačuje vse stare in
nove vloge vsak čas v
celoti brez omejitve,
vezane pa po poteku
odpovednega roka.

Vloge obrestuje po 4%,
na odpovedni rok vezane do 5%.

V S E

šolske knjige, leposlovne
in znanstvene

V S E

risalno in tehnično oro-
dje, barve, zvezke, svinč-
nike, tintnike, torbice itd.

V S E

pomožne knjige, prevode
iz svetovnega slovstva,
klasike

V A M

nudi vedno knjigarna
in trgovina

NOVA ZALOŽBA

V LJUBLJANI, KONGRESNI TRG 19

NAJVEČJI SLOVENSKI
PUPILARNO VARNI ZAVOD

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

Stanje vlog: din 400.000.000

Lastne rezerve: din 28.650.000

Dovoljuje posojila na
menice proti vknjižbi

Za vse obveze hranilnice jamči:

MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA

Tudi to morate vedeti!

Med najmanj upoštevanimi panogami našega narodnega gospodarstva je v krogih slovenskega izobraženstva zavarovalstvo. Ni čuda. Saj niti 40 let ni tega, ko je bila ta važna gospodarska panoga izključna domena nenarodnega kapitala. In vendar se zbirajo tu ogromna denarna sredstva, glede katerih slovenski gospodarstvenik ne more ostati ravnodušen. — Še manj je mogoče razumeti, da mnogi slovenski izobraženci še vedno dovolj resno ne pojmujejo narodnospodarskega poslanstva

Vzajemne zavarovalnice

Mladina, ki boš v kratkem prevzela odgovornost za vso našo rast, vedi, da je narodno zavarovalstvo med najvažnejšimi narodnostnimi živlenskimi funkcijami!

Šolske potreboščine

kakor zvezke, mape, peresa navadna in nalivna, svinčnike, risalni papir in risalno orodje, aktovke, nahrbtnike itd. nudi po konkurenčno nizkih cenah

TRGOVINA

H. NIČMAN - LJUBLJANA KOPITARJEVA ULICA 2